

MAGYARORSZÁG

SZÁZNAPOS TOJÁS

Franklin Delano Roosevelt, az Amerikai Egyesült Államok 32. elnöke a nagy gazdasági világválság mélypontján tette le első elnöki esküjét. Az a nem könnyű feladat várt rá, hogy országát kivezesse abból a katasztrófából, ami épp ott bontakozott ki, majd maga alá gyűrte szinte az egész világot. A korszak és a téma kutatói egyre inkább hajlamosak a válság okai között legfontosabb tényezőként feltüntetni a hitelspekulációt. Nos, a „modern” pénzügyi rendszer már csak ilyen – mondhatnánk némi cinizmussal. A rendszer „feltalálói” és legfőbb haszonélvezői – az amerikaiak – szeretnek spekulálni, és néha bizony mellévernek a cimbalomnak, mint legutóbb 2007 decemberében (Great Recession). Nekünk itt Európában meg marad az a tanulság, hogy míg a fény ugyan mindig keletről jön, a baj viszont mostanában nyugatról.

El kell azonban ismerni, hogy az amerikaiak a romeltakarításban is tudnak jeleskedni. Roosevelt elnök is ezt tette a világválság idején, amikor lázas kongresszusi törvényalkotással kidolgozta a „New Deal” programot. Nagy volt a baj, hát nyilván sietni kellett. Mivel pedig a hozott törvények megalkotása és a hozott intézkedések a közjó érdekében történtek, joggal kért türelmet az elnök a társadalom egészétől a kandalló mellől. Ez a történelmi eredete a 100 napos türelmi idő hagyományának.

100 napig demokratikus rendszerekben nem illik nekiesni a frissen hatalomra jutott kormánynak még a legvérmesebb politikai ellenzék, és az ötödik hatalmi ág, a sajtó részéről sem. A türelemnek azonban az lett az ára, hogy meghonosodott a kormányzásban eltelt első 100 nap értékelésének szokása is.

Miután befogta, sőt le hagyta a tanácsköztársaságot, ami mindössze 133 napig létezett, nem illetlen már senki részéről gyorsmérleget készíteni a dupla magyar kormány (magyar és Magyar) mézes heiteiről. Nézetem szerint a parlamenti ellenzéknek ez tulajdonképpen kötelezettsége is lenne, amit lényegesen több információ alapján, sokkal objektívebben és szakszerűbben el tudna végezni, mint a cikkíró. Ezt a feladatot most két pártnak lehetne csupán kiosztani, a 6 fős frakcióval rendelkező Mi Hazánk Mozgalomnak és az eredetileg 52 fős frakciót (ebből két képviselő mentelmi jogának kiadását követően előzetes letartóztatásban van éppen) kiállító Fidesznek.

Az utóbbival kapcsolatban nem állhatom meg, hogy ne tegyek egy kétmondatos megjegyzést. 1. Nem értem, hogy ekora bukást követően miért nem mondott le a pártelnök. 2. Remélem, hogy a Fidesz választói bázisának romjain mihamarabb lesz valakinek bátorsága jobboldali értékrendű pártot szervezni, és ezt – értelemszerűen – nem a Fidesz

VILÁGPOLITIKA

Három választás, három üzenet – változóban a német politikai térkép

A szeptemberi németországi tartományi választások újabb jeleit adták annak, hogy átalakulóban van az ország politikai térképe. Rövid időn belül három választásra került sor: szeptember 6-án Szász-Anhaltban, szeptember 20-án pedig Berlinben és Mecklenburg-Elő-Pomerániában. A három eredmény nem ugyanabba az irányba mutat, egy dolog azonban közös bennük: a korábbi pártrendszer egyre kevésbé működik a megszokott módon.

Szász-Anhaltban az AfD történelmi eredménnyel, 43,8 százalékkal végzett az első helyen. A CDU 17,2, az SPD 9,3, a Zöldek 8,9, a Die Linke 8,6, a BSW pedig 5,3 százalékot szerzett. Az AfD 39 mandátumot kapott a 83 tagú tartományi parlamentben, így önállóan nem rendelkezik többséggel.

A választás után ezért Magdeburgban a kormányalakítás kérdése került előtérbe. Különösen figyelemre méltó az AfD és a BSW közötti kapcsolat. A két párt tárgyalásokat folytatott, miközben a BSW formális koalíciót nem kíván kötni az AfD-vel. Felmerült azonban egy olyan modell lehetősége, amelyben az AfD kisebbségi kormányt alakít, és bizonyos ügyekben a BSW parlamenti támogatására számít. Ha ez megvalósulna, az új fejezetet jelentene a német tartományi politikában.

Berlinben egészen más eredmény született. A Die Linke 25,7 százalékkal az első helyen végzett, megelőzve a CDU-t (18,8 százalék), az AfD-t (16,3), a Zöldeket (14,3) és az SPD-t (12,1). A korábbi CDU-SPD kormány így elveszítette parlamenti többségét, és új koalíciós tárgyalások váltak szükségessé.

A berlini eredmény egyik különösen érdekes eleme a választók társadalmi összetétele. A Forschungsgruppe Wahlen választás utáni elemzése szerint a megkérdezett muszlim választók 51 százaléka a Linkére szavazott. Ez az adat nem hivatalos népszámlálás, hanem választáskutatási felmérés, mégis figyelemre méltó: a Linke támogatottsága ebben a választói csoportban több mint kétszerese volt a párt összesített berlini eredményének.

A választás után azonban a Linke számára kellemetlen ügy is napvilágra került. A párt választási rendezvényén megjelent Issa Remmo, a berlini Remmo család ismert vezetője. A rendezvényen Ferat Koçak, a Linke politikusa és parlamenti képviselője közös fényképen is szerepelt vele. A felvétel a választási ünnepségről készült.

Ezzel párhuzamosan nyilvánosságra került egy chatbeszélgetés Koçak és Firas Remmo, Issa Remmo fia között. A beszélgetés közvetlen kommunikációt

Folytatás a 2. oldalon

Az Osztrák Posta különbélyege

korábbi prominens vezetőitől várom.

Vacak meló, de valakinek el kell végeznie alapon önkényesen és bizonyára szakmaiatlanul kiválasztottam öt témakört, melyeken keresztül röviden értékelni próbálom az eddig eltelt időben végzett kormányzati munkát.

A választási program megvalósításának irányába hat-e a kormányzás?

A 29 fős Tisza pártnak nem volt választási programja, így sajnos nem lehet válaszolni erre a kérdésre.

Javult-e a jogállamiság helyzete a Tisza párt hatalomra kerülése óta?

A Fidesz – elsősorban az Európai Unió részéről – sok tekintetben jogosan, állandó támadás alatt állt a jogállamiság területén meglévő hiányosságok miatt. A Magyar kormány viszont eddig furcsamód semmilyen kritikát nem kapott az Uniótól sem a volt államfő, sem pedig más vezetők lemondásra kényszerítése, leváltásuk módja, a visszamenőleges hatályú törvényhozással a korábbi kormányfő és más parlamenti képviselők parlament-

ből történő kizárása, az alkotmánybíróság erőszakos átalakítása, és még sok területi okból fel nem sorolt, mértékadó hazai jogászok által alkotmányjogi szempontból aggályosnak tartott, a jogot politikai erővel kiváltó lépések miatt. A Nemzeti Vagyonviszasszerzési és Vagyonvédelmi Hivatal felállításával minden feltárt ügy politikai „előminősítéssel” fog az alkotmányos bűnüldöző szervezetek asztalára kerülni. Mindezek miatt Magyarország jogállamisági deficitje egyértelműen megnőtt.

Milyen irányba mozog a pénz? Legalább háromféle pénzmozgás irányát szükséges megvizsgálni. Több piaci tőke jön-e Magyarországra? Kik kapják az állami vagy az állam részvételével történő beruházások kapcsán a megrendeléseket? Megérkeztek-e valóban a visszatartott uniós források? (Ez utóbbi kérdéssel inkább a szövetségi rendszerrel kapcsolatos politikai irányváltás méltatása kapcsán foglalkozom.)

Folytatás a 2. oldalon

ELEMZÉS

Újra hazalátogat (?)

Mire e lap az Olvasóhoz kerül, alighanem már csak néhány nap, és Október (talán) hazalátogat. Mezey Katalin, az önálló létét és útját a hatvanas évek derekán kiharcoló Kilencek költőcsoport tagja a 2006-os évforduló eseményeinek hatására írta meg megrázó erejű és örök aktualitást hordozó versét. Októberről, aki „nem kellemes személy”: „Hátrakötött kézzel, drótbá, / kátránypapírba betekerték, / búcsúztatás nem járt a holtnak. Arcal a / földnek elföldelték.”

A rendszerváltásig pontosan hazalátogatásától félték. Október legfeljebb személyes emlékekben találkozhatott a Kárpát-medencei magyarsággal. Változatos helyeken bukkant elő. Egy halott emlékezetében. Egy vissza-visszatérő, bizsergető érzésben. Egy golyónyom mögé nézve. Helyek szellemében. Egy mondatban, egy dalban. A temető csöndjében. Egy gumibotos március 15-ében a hetvenes években. A nyolcvanas években már le is írva egy-egy lapban. „Rejtjeles” költeményekben, amelyért büntetés járt. Metaforákban. Szamizdatban. Magánlakásokon. Majd az utcán, a hősök újra temetésekor. 1989-ben, amikor

az állampárt már „nemzeti megbékélést” hirdetett, amikor népköztársaságból köztársaság lett. Hiszem ugyanakkor, hogy az igazi Október inkább aznap este látogatott el akkor a Kossuth térre. Fónay Jenő, Obersovszky Gyula, Krassó György, Rácz Sándor és Wittner Mária szólhatott az összegyűltekhöz. Kizárólag olyan emberek, akiket az éppen távozó rendszer korábban alighanem legszívesebben az oly gyakran emlegetett „hatodik koporsóban” látott volna.

A „rendszerváltás rendszere” (Tellér Gyula) Októbert tekintette hivatalosan deklarált példaképének – még akkor is, ha ezt utóbbi nem igazán vehette észre. Törvényes igazságtételt, bensőnkből vezérelt magyar utat, semlegességet és önálló akaratot, népi katarzist keresett. Vajon hol volt Október, amikor az utódpárt tért vissza – „na és?” –, vagy amikor még silányabb kivitelben, ifjúkommunista vezérlettel próbálták új köntösben vezényelni a restaurációt? Mire az ötvenedik évforduló elérkezett, alig hittük már, hogy valaha eljön. Nem küldtünk neki meghívót, szellemét magunktól

Folytatás a 2. oldalon

SZÁZNAPOS TOJÁS

Folytatás az 1. oldalról

Egyelőre nem ömlik a külföldi tőke, az erős forint pedig rontja a magyar cégek piacképességét. Látványosan zajlik a NER vállalatok visszaszorítása, sok beruházás leállt, a maradék megrendeléseket külföldi cégek kapják, az energiapiacot már kószolgtatják a multik, Pakson meg, ha van víz a Dunában, ha nincs, ruszlik haza. A lakosság széles körét érintő költségvetési konstrukciók (nyugdíjrendszer, otthontámogatás, otthoni napelem rendszerek, benzinár, stb.) revízió, átalakítás alatt vannak.

Hogyan rendezzi pozícióit a kormány a szövetségi rendszerben?

A Magyar kormány – nagyon helyesen – javítani igyekszik az Európai Unióhoz, a NATO-hoz és a Varsói Szövetséghez fűződő viszonyát. Eredményeiről lehet beszélni az Unióval és a Varsói Szövetséggel kapcsolatban, a NATO viszony szempontjából azonban döntöttek az USA kapcsolatok. Ami az uniós forrásokat illeti, érdemi összegű pénzutalás a sok miniszterelnöki bejelentés ellenére még nem történt, igaz, a Magyar kormánynak a hazai felzúdulástól tart-

va eddig nem volt bátorsága teljes fordulatot végrehajtani migráns ügyben, valószínűleg hasonló okból Ukrajna támogatása is dőcög. Ezzel összefüggésben a SAFE program 150 milliárd eurós, az uniós tagállamok védelmi beruházásainak támogatására létrehozott kedvezményes hitelprogramból a korábbi kormány 10,6 milliárd eurót igényelt. Most úgy tűnik, hogy ezt az igényt a jelenlegi kormány jelentősen mérsékelte, ami logikailag az Ukrajnának adható uniós pénzügyi támogatást növelheti, a magyar védelmi képesség fejlesztéséből viszont fájoan hiányozhat.

Milyen színvonalú és stílusú a kormány kommunikációja?

Ez a kérdés önálló cikket érdemelne, no meg, hogy valakik társadalmi vitát nyissanak róla. Számomra értékelhetetlen, így inkább elengedem.

Végezetül, ami a száznapos tojást illeti, az egy kínai ingyencsés, ami lehet, hogy nagyon finom, de hogy nagyon büdös, az biztos. Akit érdekel: a Duna Panda Szupermarketben kapható.

KATONA ANDRÁS

SEMLEGESSÉG

Ausztria a hadiiparban

Nemrég a munkahelye után érdeklődtem egyik ismerősömnél. Bizony meglepett válaszával, ugyanis a legnagyobb fegyverkovács céget, a Rheinmetallt említette. Tévesen Németországot tételeztem fel munkahelyéül, de kiigazított: Ausztriában dolgozik, mégpedig Bécsben. Ezekután nem volt nehéz az üzem nyomára bukkanni. München központtal a Rheinland MAN vegyes vállalatról van szó, aminek fellendüléséről egyre-másra tudhatók meg újabb és újabb adatok. Ezúttal azonban az is elég, ha az orosz-ukrán háborúra utalva megjegyezzük, hogy az hozta a 2012 óta működő üzem számára a nagy fellendülést. Tudvalevő ugyanis, hogy Franciaországgal egyetértésben EU-háttérrel a nevezett német cég vállalta az újrafegyverkezés előkészítését és lebonyolítását. A nagyvállalat német mivolta mellett első hallásra meglepően jelentős ausztriai/osztrák háttérrel „leányvállalattal” rendelkezik Bécs 23. kerületében. Ma a vegyesvállalat világviszonylatban is a Rheinmetall legnagyobb gyárának felel meg.

A bécsi cég páncélozott katonautók előállítását végzi éspedig évente 10.000 példánnyal, köztük 4000 teherszállító gépkocsival. A vállalat jelenleg 1.500 munkaeőt foglalkoztat, ezekhez jön még 90 tanonc. A korábbi 400 milliós pénzforgalom mára 1,5 milliárd euróra nőtt. Az elmúlt években 50 millió eurót fordítottak üzemfejlesztésre és a teljesítőképesség növelésére. Készárut ötven országba szállítanak, a legnagyobb felvevő minden bizonnyal Németország. Most jött a német kormány legújabb megrendelése 56 katonai teherszállító-ról a német hadsereg számára.

A felsorolt adatok könnyen hozzáférhetők, elsősorban a cég honlapjáról, de nem árt utalni a *Die Presse* c. napilap 2026. július 14. tudósítására, amely kitér az Ausztria semlegességét érintő kérdésre is. Tudvalevőleg az osztrák államszerződés újfent kimondta, Ausztria semmi-

nemű szövetséghez nem társulhat, aminek a Német Szövetséges Köztársaság is tagja. Ez a kérdés erős megfontolás tárgya volt az EU-ba lépés küszöbén, amit az akkori világpolitikai helyzetben sikerült mind bel-, mind külpolitikailag kiküszöbölni vagy inkább megkerülni. A hadianyag szállításra vonatkozólag csak és kizárólag olyan államok jöhetnek számításba, amik nem folytatnak harmadik féllel háborút.

A jelenlegi bonyodalmak elkerülése céljából az a gyakorlat érvényesül, hogy az Ausztriában gyártott katonai gépkocsik nem rendelkeznek hadifelszereléssel. Ezeket a hadi eszközöket más államokban végzik. Az osztrák jogszolgáltatás többéves szabadságvesztést helyez kilátásba az esetleges törvényszegőkkel, amit biztonsági intézkedésnek szokás nevezni.

Ebben a megvilágításban nem lehet meglepő, hogy a németeknek mennyire közkedvelt helye Ausztria. Úgy látszik, nagyon is összeillik a német alaposság az osztrák kényelemszeretettel (*deutsche Gründlichkeit – österreichische Gemütlichkeit*). A Statistik Austria adatai szerint az itt élő külföldiek között magasan az első helyet a 239.452 német foglalja el. A második helyen, jóval kevesebben következik a 155.715 román állampolgár (köztük sok magyar), míg a magyar sógorok 112.375 fővel az 5. helyre kerültek.

–deák–

BÉCSI NAPLÓ

A nyugaton élő magyarok számára készült utolsó színvonalas, politikai, művelődési, irodalmi sokszínűségünket vállaló, az emigrációs múlt értékeit is számon tartó, – az utókornak példát jelentő – történelmi felelősséggel szerkesztett lap.
Százak Tanácsa

Újra hazalátogat (?)

Folytatás az 1. oldalról

nem is tudtuk volna megidézni. Pláne nem hittük, hogy azon az őszön tér vissza – mintegy „vezényszóra”. Nem is a hatalom patyomkinvalóságához, a nyugati vezetőkkel legitimált skanzenhez érkezett, hanem a spontán ünneplőkhöz és tiltakozókhoz. Itt adjuk vissza a szót a költőnek, a hatalom és a nép elkülönülését ábrázoló drámai monológoknak. A hatalom valamiféle új „*Forradalmi Ifjúsági Napokkal*” készült: „*Az egyik építsen barikádot, a másik majd / kövekkal hajigál, / legyen, aki orvosnak öltözik, sebet kötöz és / halált konstatál. / Nosztalgia villamos is lesz és lesz tank, / eredeti, / és néhány zászló, lyukas közepű, és lesz / majd néhány, aki lengeti.*” Október azonban nem így és nem ide látogatott haza. Talán a mélyről fakadó hasonlóság – „hazudtunk éjjel, hazudtunk nappal, hazudtunk minden hullámhosszon” „hazudtunk reggel, éjjel meg esté”-re rövidítve és igénytelenítve – bősztette fel. „*De a téren maguktól lengnek a / zászlóhullámok pecabotok hegyén. / Szónokolnak, dalolnak és szavalnak. Nyáj / pásztor nélkül. Szegény. Szegény. [...] Vízagyúra mászik, ahogy a tankra rég, / villámlik, mennydörög. / Letépi, megtapossák a zászlót a zászlóra / fölesküdt rendőrök. / Gumibotoznak, rúgnak, ütnek, – az / emlékezés túl jól sikerült, / ötven év múltán sem látni, hogy enyhült a / düh, netalán kihült. / Börtönfolyosón, véres fal előtt még mindig / hihetetlen gondolat: / én állok itt, nem tévedés. Dobog a föld a / kövezet alatt.*”

Húsz év múlt el a szeptemberi-októberi „embervadászat” (Kormos Valéria) óta.

Három választás, három üzenet – változóban a német politikai térkép

Folytatás az 1. oldalról

mutat a politikus és a Remmo család tagja között. Koçak megerősítette a beszélgetés valóságát, hibának nevezte a kapcsolatot és bocsánatot kért. A Linke vezetése ezt követően politikai következményeket is levont, Koçak pedig átmenetileg visszalépett bizonyos parlamenti feladataitól.

Fontos ugyanakkor különbséget tenni a dokumentált személyes kapcsolat és pártszintű együttműködés között. A fénykép és a chat közvetlen kommunikációt dokumentál Koçak és a Remmo család tagjai között, de ebből önmagában nem következik, hogy a Die Linke pártként kapcsolatban vagy együttműködésben állna a családdal. A történet mégis érzékeny kérdéseket vet fel Berlinben a politika, a választói kapcsolattartás és a szervezett bűnözésként emlegetett családi hálózatok viszonyáról.

Mecklenburg-Elő-Pomerániában ismét az AfD került az első helyre. A párt 38,2 százalékot szerzett, az SPD 35,5 százalékkal lett második. A Linke 6,5, a Zöldek 5,7 százalékkal jutottak be a parlamentbe. A CDU viszont 4,9 százalékkal kiesett. Ez történelmi eredmény: a párt fennállása óta először maradt ki Mecklenburg-Elő-Pomeránia tartományi parlamentjéből.

A három választás így három különböző politikai képet rajzol. Szász-Anhaltban és Mecklenburg-Elő-Pomerániában az AfD lett a legerősebb párt, Berlin-

Nem hagy nyugodni, hogy azóta mennyire voltunk méltók a valódi Októberhez. Ne hallgassuk el az eredményeket: többszólamú a hang, amikor beszélünk róla; többnyire sikerült arcot adni a vezető politikai szereplők mellett a „hatodik koporsó” áldozatainak és a vidéki forradalomnak; néha már meghallgatjuk azokat is, akik legkorábban kezdték ápolni emlékezetét. Közben már alig maradtak köztünk azok közül, akik alakítók és résztvevők voltak. A megszállás lebonyolítói és a sortűzek parancskiadói közül alig sikerült bárkinek a felelősségét megállapítani. És persze hibáztunk is, nem keveset: a külsín sokszor több volt, mint a tartalom; a hangerő fontosabb, mint a pontosság. Nem kellett volna máshoz hasonlítani az egyedit, pongyolán és felelőtlenül aktualizálni azt, ami örök.

Október helytáll magáért. Ha gondolja, majd újra hazalátogat. Nem a közjogi méltóságokhoz és méltatlanságokhoz, az ordibálókhoz, a Bibó Istvánon gúnyolódókhoz, a jogászkodó relativizmus prófétáihoz. Nem a polgárháborús uszítókhoz, a múltat eltörölni vagy átírni szándékozókhoz. Nem a csak rombolni képes múzeum-dekonstruktorokhoz, az éppen kéznél lévő idegen hatalom kiszolgálóihoz és nem az évfordulós ügynökpakli kártyatrükközöihez.

Hanem így, egyszerűen, jelző nélkül: mint egykor, úgy most is, a magyarokhoz.

(A *dölttel* kiemelt részletek Mezey Katalin Október hazalátogat című verséből származnak.)

NAGYMIHÁLY ZOLTÁN

ben viszont a Linke. A CDU mindenütt gyengült, Mecklenburg-Elő-Pomerániában pedig teljesen kiesett a parlamentből. Az SPD Berlinben súlyos veszteséget szenvedett, miközben Mecklenburg-Elő-Pomerániában csak szűk különbséggel maradt le az AfD mögött.

Mindez azt mutatja, hogy a német politikai rendszer egyre inkább többpólusúvá válik. A választók már nem ugyanazok között a nagy pártok között osztják meg támogatásukat, mint korábban, és egyre több tartományban válik kérdésessé, hogy a választás győztese képes-e ténylegesen kormányt alakítani.

A következő hetek ezért legalább olyan fontosak lehetnek, mint maguk a választási eredmények. Magdeburgban az lesz a kérdés, létrejöhet-e AfD vezette kisebbségi kormány a BSW parlamenti támogatásával. Berlinben a Linkének kell partnereket találnia a kormányalakításhoz, miközben a pártot a Koçak-Remmo-ügy is terheli. Mecklenburg-Elő-Pomerániában pedig az AfD első helye ellenére az SPD számára nyílna lehetőség többségi kormány létrehozására.

A szeptemberi választások tehát nem egyetlen párt országos győzelmét hozták. Inkább azt jelezték, hogy Németország politikai rendszere új, kiszámíthatatlanabb korszak felé halad, amelyben a korábbi koalíciós szabályok és politikai határvonalak egyre nagyobb próbatétel előtt állnak.

KESZÉG KORNÉL

OROSZ–UKRÁN KONFLIKTUS

Háborús kaleidoszkóp

– Éhség Oleskiben –

A teljeskörű orosz–ukrán háború kezdete óta már az ötödik őszi–téli időszak előtt állunk. A tét kimondhatatlanul magas. Az eddigi fájdalmas tapasztalatok alapján mindegyik fűtési időszak túllitálta az előző szezon szenvedéseit. Félő még csak belegondolni is, hogy ez az idei ősszel és télen sem lesz másképp – annál is inkább, mert az oroszok az új dróntámadási módszerükkel még nagyobb sikerrel pusztítják az energetikai infrastruktúrát.

Nyilván nagyon óvatosan lehet beszélni bármilyen pontos statisztikai adatról. Habár Volodimir Zelenskij ukrán elnök a CBS News számára adott és szeptember 16-án közzétett interjújában az oroszok veszteségét tárgyalva azt állapította meg, hogy „Idén ők [az oroszok], a számításaink szerint 300 ezer személyt veszítenek halottként. Ami azt jelenti, hogy a háború öt éve alatt [most év végéig – P.R.] 1 millió halottjuk lesz”, megdöbbentő adatok szivárognak Ukrajna katonai veszteségeiről is. Azzal együtt, hogy tény: egyik állítás hitelességét sem tudjuk ellenőrizni. Donald Tusk lengyel miniszterelnök – ukrán forrásokra hivatkozva – ugyanis sokkoló számadatokat közölt a teljeskörű orosz támadás óta minduntalan csak gyarapodó ukrán katonaáldozatokról. Azzal együtt, hogy a veszteségi adatokat tartalmazó hivatalos statisztikák szigorúan titkosítottak s ennél fogva nem hozzáférhetők, a Wiadości szeptember 18-i közlése szerint a lengyel kormányfő a Szejmben való szeptember 17-i felszólalása alkalmával az utóbbi időt tekintve havi 27 ezres ukrán véres veszteséget konstataált. „Ez természete-

sen a szó legszomorúbb értelmében vett rekord” – tette hozzá Tusk. Mint az a felszólalást rögzítő felvételtől is kiderül, a lengyel politikus külön emelte ki, hogy a háború kitörésétől kezdve a mostani áldozatszám a legkirívóbb az ukránok részéről, aminek legfőbb okát Oroszország új drón támadási stratégiájával hozta összefüggésbe. Ugyanis az új típusú pilóta nélküli repülőeszközök és a sugárhajtású drónok támadását az ukránok jelenleg jóformán képtelenek kivédeni. „Ilyen tendencia mellett pedig az idei tél Ukrajnában valóban katasztrofális leforgású lehet” – tette hozzá a lengyel politikus.

Habár most aligha van lehetőség ezen adat megbízhatóságának az ellenőrzésére – illetve a jelen összefoglaló elkészítésének idejéig az ukrán fél semmilyen hivatalos válasszal nem szolgált ez ügyben – az szembe-tűnő, hogy július végén az ukrán államfő, aki időről időre egyedüli személyként reflektál az ukrán veszteségekre, a Fox News-nak adott interjújában „csak” 50 ezer elesett ukrán katonáról, 400 ezer sebesült és jelentős számú eltűntről számolt be. Érdekes az is, hogy februárban az ukrán elnök még 55 ezer főre tette az elesettek számát...

Mindent összevetve, a Tusk által közölt adatok hitelességét látszik alátámasztani Kirilo Budanov, az elnöki iroda vezetőjének augusztus 28-án az ukrán Telemaraton stúdiójában adott interjújaker tett kijelentése. Utóbbi ugyanis azt állította, hogy Ukrajnának havonta legkevesebb 30 ezer új katonára van szüksége ahhoz, hogy pótolni tudja az elszennvedett katonai veszteségeit és a jelenlegi állapotában tudja tartani a frontvonalat. Ez a szám hatalmas! És akkor még

nem is említettük a két hadviselő fél közötti halottcserék alkalmával hazaszállított katonatesteket, még kevésbé pedig az orosz támadások civil áldozatait, melyek között jelenleg a Herszon területen lévő Oleski városa látszik katasztrofális precedenssé válni.

Oleskit 2022. február 24-től tartja megszállás alatt az agresszor fél. Habár az előzetesen mintegy 24 ezer fős települést nagyon sokan elhagyták, viszont különböző okoknál fogva több ezren jelenleg is ott vannak, pontosabban, ott rekedtek. Ugyan a város mindössze 4 kilométernyi távolságra terül el Herszontól, az elaknásítás, a drónokkal történő embersafari és az oroszok körülfárása miatt jelenleg lehetetlen áthidalni ezt a távot és elhagyni ezt a halálzónát. A különböző adatok szerint 4–6 ezer főre becsülhető ottrekedt személy számára – melyek közül közel 200 gyermek – a kialakult helyzet valóban halálos csapdává mutálódott, amit Dmitro Lubinec, az ukrán emberi jogi ombudsman is elismert. A városba, amit az oroszok már előzetesen teljesen elzártak az ivóvíztől, a fűtéstől és a gáztól, valamint ahol még a halottak elhantolását sem engedik meg – emiatt a holttestek szer- te vannak a városban (!) –, május 26-a óta egyáltalán nem tudnak sem élelmet, sem gyógyszert eljuttatni.

Az emberek éheznek! Az üggyel a nyugati sajtóorgánumok közül az elsők között foglalkozott a Bild, de alapvetően nagy a csend (vagy az elhallgatás?). A közösségi oldalakon rengeteget tematizálják ezt a kérdést, de leginkább azok, akiknek valamelyik hozzátartozója Oleskiben rekedt. Utóbbiak révén szivárogtak ki olyan hírek,

Budapest, Városház tér

hogy az oroszok a város határain lévő ellenőrzési pontjainál azzal fordítják vissza az arra vetemedett embereket, hogy „Menjete- csak vissza, és haljatok meg ott”. Az emberek kétségükben önként próbálkoznak meg az elaknásított területeken való átkelés- sel, mert a felrobbanás és a dróntámadások legkomolyabb veszélyét is elviselhetőbbnek tekintik, mint azt, hogy a városban maradjanak. Az állapotokat egyre inkább hozzák párhuzamba az 1932–1933-as Holodomorral, amit ugyancsak az oroszoknak lehetett köszönni. Az ukrán fél, a Nemzetközi Vöröskereszt, az Egyházak Tanácsa és még sokan mások mind próbálják párbeszédre bírni az oroszokat, utóbbiak viszont elzárkoznak az evakuálás vagy legalább egy humanitárius folyosó felállításának lehetővé tételétől. A helyzet módfelett kritikus. Nagy vétket követ el mindenki, akinek hatalmában lenne megmenteni ezeket a szerencsétlen embereket, ha a biztos halálnak hagyják ott őket. Pláne így, a tél beköszönte előtt.

PALÁDI RENÁTA

SZERBIAI VÁLASZTÁSOK

Amikor ezek a sorok az olvasó elé kerülnek, Szerbia már az október 25-i rendkívüli parlamenti választás kampányának célegyenesében lesz. Három héttel korábban, amikor ez a cikk születik, szinte lehetetlen megjósolni, milyen újabb fordulatokat tartogat addig a szerbiai politika, ahol szinte napról napra változnak a dolgok. Az azonban már most látszik, hogy ez a választás egyre kevésbé hasonlít a korábbiakhoz. Nem egyszerűen kormánypártok és ellenzéki pártok versenyéről van szó, hanem arról, hogy maradjon-e az a politikai rendszer, amelyet Aleksandar Vučić és a Szerb Haladó Párt több mint egy évtized alatt kiépített, vagy elég erős-e már a társadalomban felhalmozódott igény a változásra ahhoz, hogy ezt megingassa. A kampány ezért mindinkább egyfajta referendum hangulatát idézi.

Ennek előzménye a 2024. november 1-jei újvidéki tragédia és az utána kibontakozó, hónapokon át tartó tiltakozáshullám. Az egyetemisták nem elégedtek meg azzal, hogy megtöltsék Belgrád, Újvidék, Niš vagy Kragujevac utcáit. Gyalog és kerékpárral járták az országot, elmentek a kisebb városokba és falvakba is, olyan emberekhez, akiket a szerbiai ellenzék hosszú ideje alig tudott megszólítani. A tiltakozásból végül politikai kihívás lett: Egyetemista Lista – Az Egyetemisták győz- nek néven indul az általuk támogatott lista, amelyen nem maguk a hallgatók, hanem az általuk kiválasztott szakemberek, egyetemi oktatók és közéleti szereplők szerepelnek.

A kérdés most már az, hogy az utcákon hónapokon keresztül látható támogatásból mennyi váltható szavazatra. A nyári közvé-

lemény-kutatások között volt olyan, amely az egyetemisták által támogatott listát a kormányoldal előtt mérte, de ebből nem lehet október végi eredményt jósolni. Vučić rendszerének ereje ugyanis nem pusztán a támogatottságában rejlik. Az SNS másfél évtized alatt olyan országos párt- és mozgósítási hálózatot épített ki, amely különösen a kisebb településeken jelent komoly előnyt. Az egyetemisták legnagyobb próbatétele ezért már nem az, hogy képesek-e százezreket kivinni az utcára, hanem az, hogy a tiltakozásból született energiát el tudják-e vinni a szavazófülkéig.

A referendumhangulat azonban a vajdasági magyar közösséget sem kerüli el. A Vajdasági Magyar Szövetség önálló kisebbségi listával indul a parlamenti választáson, ugyanakkor hosszú évek óta Aleksandar Vučić és a Szerb Haladó Párt egyik legstabilabb politikai szövetségese. A VMSZ vezetése ezt az együttműködést az elmúlt években következetesen vállalta, elsősorban azzal érvelve, hogy a jó belgrádi kapcsolatok kézzelfogható eredményeket hoztak a vajdasági magyar közösségnek. Ezúttal is kijelentették: a választásokat követően a Szerb Haladó Párttal lépnenek koalícióra.

Ehhez társult a Budapesttel kialakított stratégiai kapcsolat. A VMSZ és a Fidesz az elmúlt másfél évtizedben szoros politikai szövetséget épített ki, a magyar kormány pedig jelentős gazdasági és intézményi támogatást biztosított a vajdasági magyarságnak. A VMSZ politikai helyzetének megértéséhez ezért mindkét kapcsolat fontos: Belgrádban

Vučić vagy reform

a Vučić-rendszer partnere, Budapesten pedig hosszú időn keresztül a Fidesz legfontosabb vajdasági magyar szövetségese volt. Ez a két pillér jelentős szerepet játszott abban az intézményi és politikai háttérben. Az egyik pillér azonban április 12-én összeomlott, amikor a Tisza Párt elsöprő győzelmet aratott Magyarországon, és ha október 25-én összeomlik a másik, a VMSZ nagy bajban lehet.

Raadásul időközben a vajdasági magyar politikában is megjelent egy új szereplő. A Vajdasági Magyar Újrakezdés nem állított külön listát az októberi parlamenti választásra, hanem az egyetemisták támogatása mellett döntött. Ezzel a szerbiai választás a magyar közösségen belül is világos politikai választóvonalat rajzol: míg a VMSZ önálló magyar képvisellel és a jelenlegi belgrádi együttműködés folytatásával indul, az Újrakezdés az országos politikai változást sürgető mozgalom mellé állt.

Hogy a két irány mögött mekkora támogatás van a vajdasági magyarok körében, arról jelenleg nincs megbízható közvélemény-kutatás. Az október 25-i eredmény azonban már adhat erről némi képet, két héttel később pedig ennél jóval közvetlenebb erőpróba következik. November 8-án ugyanis a vajdasági magyarok megválasztják a 35 tagú Magyar Nemzeti Tanácsot.

Az MNT jelentőségét Magyarországról vagy Ausztriából nézve talán nem könnyű felmérni. Nem parlament és nem is klasszikus értelemben vett önkormányzat, mégis jelentős jogosítványokkal rendelkezik az ok-

tatás, a kultúra, a magyar nyelvű tájékoztatás és a hivatalos nyelvhasználat területén. Vagyis éppen azokban az ügyekben, amelyek a vajdasági magyar közösség identitásának és intézményrendszerének fennmaradását közvetlenül érintik.

Négy évvel ezelőtt nem volt valódi választási verseny: 2022-ben kizárólag a VMSZ által támogatott Magyar Összefogás indult, így mind a 35 mandátumot megszerezte. Idén azonban az Újrakezdés is készül a megmérettetésre. Ettől még a két fél korántsem azonos pozícióból indul. A VMSZ mögött három évtizedes pártszervezet, települési hálózat, intézményi háttér és jelentős választási rutin áll, miközben a VMSZ-en kívüli magyar politikai tér sem egységes. Ma ezért nincs olyan adat, amely alapján meg lehetne mondani, milyen eredményre lehet képes az Újrakezdés. Már maga a verseny azonban jelentős változás 2022-höz képest.

Így válik igazán érdekessé az idei szerbiai politikai ős. Október 25-én országos szinten mérhető meg, mennyire vált referendumjellegűvé a választás a Vučić-rendszer folytatásáról vagy a politikai változásról. A vajdasági magyar választók számára pedig ennek lesz egy sajátos második felvonása is. Mivel Vucic lemondott, már nem az egyetemistákról dönetenk, hanem saját kisebbségi önkormányzatukról. Mégis ott lesz a háttérben ugyanaz a kérdés: vajon a Szerbiában felhalmozódott változásigény megáll-e a vajdasági magyar közösség határán, vagy annak belső politikai viszonyait is képes lesz megmozdítani? November 8-án ez is kiderül.

TÓMÓ MARGARÉTA

Kiss Endre szerepe a kortárs magyar filozófiában

Az 1989–1990-es rendszerváltás Magyarországon nem csupán politikai és gazdasági fordulatot jelentett, hanem egyúttal a hazai filozófiai gondolkodás mélyreható átrendeződését is. A marxizmus–leninizmus ideológiai monopóliumának megszűnésével olyan intellektuális tér nyílt meg, amelyben új fogalmi keretekre, történeti narratívákra és módszertani megközelítésekre volt szükség. Ebben a folyamatban Kiss Endre kiemelkedő szerepet játszott: munkássága egyszerre jelentett kritikai reflexiót a szocializmus filozófiai örökségére, valamint olyan elméleti eszköztárat, amely segítette az új társadalmi, politikai és kulturális rend értelmezését. Az alábbi tanulmány Kiss hozzájárulását vizsgálja az 1989 utáni magyar filozófiai diskurzushoz, különös tekintettel öt területre: a marxista ortodoxia meghaladására, az átmenet filozófiájának intézményesítésére, a közép-európai intellektuális hagyomány újraértelmezésére, a globalizációs elméletek integrálására, valamint az új politikai modernitás-tipológiák kidolgozására.

A marxista ortodoxia meghaladása: a filozófiai kánon újrainyítása

A szocialista időszakban a magyar filozófiai élet – még a viszonylagos autonómiát élvező műhelyekben is – a marxista ideológia keretei között működött. A rendszerváltás után a filozófiai mezőnek újra kellett definiálnia önmagát, és vissza kellett kapcsolódnia ahhoz a kánonhoz, amelyet a korábbi rendszer részben elhallgatott, részben ideológiai szűrőn keresztül engedett be. Kiss ebben a folyamatban kulcsszerepet játszott, különösen Nietzsche újraértelmezésével. Már a nyolcvanas években megjelent művei – például *A világnézet kora* (1982) – előrevetítették azt a posztmarxista fordulatot, amely 1989 után vált meghatározóvá. Kiss Nietzsche-olvasata nem pusztán filo-

lógiai vagy eszmetörténeti vállalkozás volt, hanem a modernitás válságának, a metafizika lebontásának és az értékek genealógiájának olyan értelmezése, amely alternatívát kínált a marxista történetfilozófiával szemben. A kánon újrainyításával Kiss hozzájárult ahhoz, hogy a magyar filozófia kilépjen a marxizmus–antimarxizmus binaritásából, és egy sokkal plurálisabb, történetileg megalapozottabb gondolkodási térben helyezze el önmagát.

Az átmenet filozófiájának intézményesítése

Kiss egyik legjelentősebb újítása az volt, hogy korán felismerte: az 1989 utáni átalakulás nem csupán politikai vagy gazdasági folyamat, hanem filozófiai probléma, amely önálló elméleti vizsgálatot igényel. Ennek jegyében 1991-ben létrehozott egy kutatócsoportot, amely kifejezetten a posztkommunista jelen filozófiai értelmezésével foglalkozott. Ez a kezdeményezés két szempontból is meghatározó volt: 1. Intézményesítette az átmenet filozófiai vizsgálatát. A rendszerváltást nem pusztán empirikus eseményként kezelte, hanem olyan episztemikus törésként, amely új fogalmi kereteket követel. 2. A modernitás történetébe ágyazta a poszt szocialista átalakulást. Kiss szerint a rendszerváltás csak akkor érthető meg, ha a modernitás nagy elméleti problémáival – Nietzsche diagnózisával, Weber racionalitáselméletével, a századforduló osztrák gondolkodóinak válságtapasztalatával – összefüggésben vizsgáljuk. Ez a megközelítés ellensúlyozta azokat a leegyszerűsítő narratívákat, amelyek a rendszerváltást pusztán „visszatérésként” értelmezték a Nyugathoz.

A közép-európai intellektuális identitás újraértelmezése

Kiss munkásságának egyik központi eleme a Közép-Európa-gondolat filozófiai rekonstrukciója. A rendszerváltás után különös jelentőséget kapott az a felismerés,

hogy Magyarország identitása nem érthető meg kizárólag demokratizációs vagy piaczgazdasági kategóriákban. Kiss a Habsburg Monarchia intellektuális örökségére, valamint az osztrák modernség – Broch, Musil, Wittgenstein – hagyományára építve mutatta meg, hogy a magyar modernitás sajátos közép-európai konstelláció része. A *Der Tod der k.u.k. Weltordnung in Wien* (1986) és más művei új fényt vetettek a századforduló válságjelenségeire, amelyek – Kiss értelmezésében – a poszt szocialista korszakban is visszatértek: az értékrendszerek fragmentációja, a racionalitás pluralizálódása, a politikai legitimitáció új formáinak keresése. Ez a perspektíva hozzájárult ahhoz, hogy a magyar filozófiai gondolkodás ne pusztán periférikus utánzóként, hanem saját hagyományokkal rendelkező közép-európai szereplőként értelmezze önmagát.

A globalizáció és a tudástársadalom elméleteinek integrálása

A 2000-es évektől Kiss figyelme a globalizáció filozófiai következményei felé fordult. A *The Dialectics of Modernity – Recognizing Globalization* (2014) című kötet szerkesztőjeként olyan elméleti keretet dolgozott ki, amely a poszt szocialista átalakulást a globális modernitás szerkezetváltásának részeként értelmezi. Kiss hozzájárulása ebben a kontextusban kettős:

- A rendszerváltást a globalizáció tágabb folyamataiba ágyazta, hangsúlyozva, hogy a magyar társadalom átalakulása nem érthető meg a globális gazdasági, technológiai és kulturális trendek nélkül.

- A modernitás új formáit vizsgálta, különös tekintettel a tudástársadalomra, a kommunikációs racionalitásra és a poszt-indusztriális struktúrákra. Ez a megközelítés segítette a magyar filozófiát abban, hogy túllépjen a poszt-szocialista sajátosságok önmagukba záródó értelmezésén, és bekapcsolódjon a globális elméleti diskurzusokba.

A nemzetépítés és politikai modernitás új tipológiai

Kiss politikai filozófiai munkásságának egyik legfontosabb eleme a nemzetépítés különböző modelljeinek elemzése. Fichte-értelmezései és a nemzetépítési tipológiák kidolgozása olyan fogalmi eszköztárat hozott létre, amely különösen releváns volt az 1989 utáni Magyarországon. Ezek a tipológiák segítettek megérteni:

- az új politikai ideológiák megjelenését
- a nacionalizmus újjáéledését
- a liberális, republikánus és etno-kulturális nemzetfelfogások közötti feszültségeket
- a magyar államiság új legitimitációs alapjait.

Kiss ezzel nem csupán politikai elemzést végzett, hanem a modernitás filozófiai szerkezetének újraértelmezéséhez is hozzájárult.

Konklúzió/Összegzés

Kiss Endre szerepe az 1989 utáni magyar filozófiai diskurzushoz sokrétű és meghatározó. Munkássága egyszerre jelentett kritikai reflexiót a szocialista korszak örökségére, valamint olyan elméleti innovációt, amely új irányokat nyitott a hazai filozófiai gondolkodás számára. A marxista ortodoxia meghaladásától az átmenet filozófiájának intézményesítésén át a közép-európai identitás újraértelmezéséig, a globalizáció elméleteinek integrálásáig és a politikai modernitás új tipológiáinak kidolgozásáig Kiss hozzájárulása alapvetően formálta a rendszerváltás utáni magyar filozófiai mezőt. Munkássága azt mutatja, hogy a rendszerváltás nem csupán politikai fordulat volt, hanem mély intellektuális kihívás is, amely új fogalmi kereteket követelt. Kiss ezeknek a kereteknek a megalkotásában és elterjesztésében kulcsszerepet játszott, és ezzel maradandó hatást gyakorolt a magyar filozófiai kultúrára.

STEPHEN I. TERNYIK

ÖKOLÓGIA

Újra zöld jelzést kapott a román parlamentben a medvekilövési kvóta megduplázása. A jogszabály értelmében évente 859 medve kilövésére kerülhet sor megelőzési céllal. A jogszabálytervezetet első körben Nicușor Dan államfő visszaküldte újra megfontolásra, a romániai képviselők álláspontja azonban időközben minden zöld lobb ellenére sem változott.

Az RMDSZ közel egy évvel ezelőtt kezdeményezte a megelőzési kvóták megduplázását az idei és a 2027-es évre, rögtön azután, hogy tudományos felmérés is igazolta: a medvepopuláció túlszaporodása csak a korábbinál jóval hatékonyabb beavatkozással fékezhető meg. „Most az a legfontosabb, hogy a törvény mielőbb kihirdetésre kerüljön, hogy minél előbb végre lehessen hajtani az előírt kilövési kvótákat. A medvepopuláció felelős és tudományos alapú kezelésének továbbra sincs alternatívája, ezután is emellett fogunk kiállni” – fogalmazott Tánzos Barna miniszterelnök-helyettes.

A romániai medvetámadásokról szóló hírek immár Európa-szerte közel mindennaposakká váltak. A téma érzékenysége való tekintettel érdemes tisztáz-

Erdély: a medve nem játék

ni, milyen körülmények között került ilyen mértékben a figyelem középpontjába a medve. Az Európai Unióban tíz medve magpopuláció él. Romániában 2016-ban érkezett el a fordulat, amelyet követően sokáig semmilyen indokkal nem lehetett medvére lőni. Miután azon év októberének első napjaiban kiadták az éves kilövési keretet, a román környezetvédelmi tárca élére Cristiana Pașca-Palmer asszony került, aki egy sajtótájékoztatót minden érvelést mellőzve kijelentette: visszavonja elődje medvekilövési keretre vonatkozó döntését. Akkortól kezdődött a nagy változás, bár már korábban kezdtek felerősödni a hangok, miszerint a veszélyeztetett fajjá nyilvánított medvére szinte szent állatként kell tekinteni. Holott a medvepopuláció számának alakulása valójában semmire vonatkozóan nem tekinthető indikátorjelentőségű mutatónak – hacsak abban a tekintetben nem, hogy Romániában nincs szakszerű állományszabályozás.

Az ügyben immár tizedik éve csapnak össze a pro és kontra vélemények,

a különböző lobbicsoportok közötti hevesebb ütközési pont pedig épp a medveállomány megfelelő szinten való stabilizálása. Az élőhely eltartóképességét egy 2002-es, nyilvánosságra is hozott felmérés már feltérképezte, és 4400 medvére állapította meg az élőhelybontást. A 2016-ban megismételt vizsgálat – amelynek az eredményét sejtethő okokból nem hozták nyilvánosságra – már csak 4000 medvére állapította meg az élőhely kapacitását, tehát egyértelműen élőhelyromlás ment végbe. Ennek számtalan oka van, közülük a legfőbb az élettér fogyása, elsősorban a rengeteg turisztikai építmény révén, amelyeket jellemzően az erdők közepén vagy azok közelében hoztak létre. Mindez oda vezetett, hogy az élőhely ma gyakorlatilag tíz százalékkal kevesebb medvét bír el. Ezzel párhuzamosan nő az antropogén nyomás, az állandó emberi jelenlétből származó kizsorítódsi, az egyre növekvő számú motorosok, kirándulók.

Az elmúlt tíz esztendő legnagyobb előrelépésének egy több mint tízmillió euró értékű, „A barna medve-populáció meg-

őrzésére vonatkozó nemzeti cselekvési terv végrehajtása Romániában” elnevezésű, 24 ezer minta begyűjtésén alapuló, uniós forrásból finanszírozott, projekt. Ennek eredményei azt jelzik, hogy Románia rendelkezik a legnépesebb medvepopulációval és a medvefaj legnagyobb genetikai sokféleségével, a példányok száma pedig 10 600 és 12 700 közé tehető. Közben brüsszeli lobb is zajlik annak érdekében, hogy szüntessék meg a barnamedve védettségét, illetve a helyzetet uniformizált európai kezelést.

A román parlament által másodszor is elfogadott jogszabály értelmében évente 859 medve kilövésére kerülhet sor megelőzési céllal, tudományos populációfelmérés alapján. A tervezet célja az emberi élet és a mezőgazdasági tevékenységek védelme, valamint a medveállomány szakmai és tudományos alapú szabályozása. Mert a medveállomány problémájának kezelését nem lehet tovább halogatni. Az egyre gyakoribb ember-medve konfliktusok veszélyeztetik az emberek biztonságát, a gazdák munkáját, a települések nyugalma. És szembenemnek a zöld lobbisták érdekeivel.

CSINTA SAMU

1956 BÉCSI NAPLÓ 2026

KOSSUTH TÉR, TERROR HÁZA, CORVIN-KÖZ

Egy helyett három helyen emlékeznek Budapesten

1956. október 23-a régen volt. Ebben a 70 évben nagyon ritkán történt meg, hogy a magyar nép közösen emlékezett volna meg a forradalom kitörésének napjáról. Idén ketté-, vagy inkább hárommá válva emlékezik a (magyarországi) magyarság.

Magyar Péter kormánya a Kossuth térre hirdetett ünnepséget egy csapat külföldi politikus társaságában, köztük Christian Stocker osztrák kancellárral. A 16 év kormányzás után ellenzékbe került Fidesz a Terror Háza Múzeum előtt tartja megemlékezését. „Tiltakozzunk közösen az újkommunista önkény ellen!” – szólított fel a párt, miután az új kormány hivatalosan megszüntette Schmidt Mária főigazgatói megbízatását. „Jobboldali véleményformálók” szívesen szerveztek volna egy újabb Békemenetet, de a Fidesz-közi Civil Öszefogás Fórum (CÖF) megtárgyalta a javaslatot, és „idő előttinek tartja” a felvonulás megrendezését. „A következő Békemenet a későbbiek folyamán esedékes”, írták Facebookon. A harmadik parlamenti párt, a Mi Hazánk Mozgalom – mint korábban is, a Corvin-közben ünnepel.

Ha tudni akarjuk, hányszor sikerült összehozni a magyarokat egy központi rendezvényre, a mesterséges intelligencia érdekes, habár ellentmondásos választ ad: „Bár az utóbbi évtizedekben a napi politikai megosztottság és különálló demonstrációk színterévé vált, a történelem során két olyan kiemelkedő pillanat is volt, amikor a nemzet politikai oldaltól függetlenül, közösen mozdult meg” – írta a Google KI. „A magyarok ünnepeltek már együtt, teljes nemzeti egységben október 23-án: legelőször magának a forradalomnak a napján, 1956. október 23-án, valamint a rendszer-váltás hajnalán, 1989. október 23-án.”

Az első dátumhoz kötődő fogalmazás talán mégis egy kicsit hibádzik: Az ÁVO-sok, a Kádár János körüli klikk és azok, akik a Rákosi-rendszer hasznélvezői voltak, egészen biztosan nem tartoztak a „nemzeti egységhez”. Még azon is lehetne vitázni, hogy 1989-ben tényleg mindenki ünnepelt-e, hiszen az összeomló poszt-kádári rendszerben elég sokan jól megvoltak. És hogyan tartották az ünneplést az egész világon szétszóró menekültek? A mesterséges intelligencia azt is hozzáfűzi: „Míg a Kádár-korszakban itthon tiltott tabu volt, addig a külföldre emigrált magyarok a diaszpórában évtizedeken át szintén egységesen, közösen emlékeztek meg a forradalomról a világban.”

A hetvenedik évforduló előtti hónapokban sok szó volt arról, milyen jó lenne, ha lehetne Magyarországon a sok emlékművet felülmúló, közülük kiemelkedő 1956-os mementó. A témában két érdekes ötletet publikált Tamási Miklós a „Válasz Online” című web-újságban. A Fortepan szerkesztője – aki kollégáival rengeteget tett 1956 vizuális emlékeztetének megőrzéséért azáltal, hogy módszeresen gyűjtik a forradalom fényképeit – azon gondolkodott, mi lehetne jobb emlékeztetpolitikai gesztus, mint a kormányfő által is megpendített szoborállítás.

„A miniszterelnök – a forradalom ügye és emléke iránt már-már megható elkötelezettséggel – a választások óta többször

utalt rá, hogy az idei ünnep 56-hoz méltó, nagyszabású, nemzetközileg is fontos nap lesz” – írta Tamási Miklós. „Legyen is! Itt-ott többször elmondtam már, hogy szerintem 1956 a 20. századi magyar történelem, legnagyobb dobása, október 23-a, ez a keddi nap pedig a század legboldogabb napja volt. Ha volt egyáltalán másik.”

Ezért egy új központi emlékmű helyett két alternatívát javasolt. Az első: „1956-nak nincs múzeuma. Ha egy olasz, vagy lengyel turista szeretne megtudni valamit a fent említett nagy dobásról, tanács-talanul sétálhat Budapesten. Nincs Checkpoint Charlie-nk, nincs egy épületünk, ahol megpróbálnánk elmesélni, hogy mi történt itt hetven éve.” Tamási Miklós szerint „nem emlékmű kell, még csak nem is a művészet eszközeivel kell beszélünk 56-ról. A történetet magát kell elmesélnünk, olaszoknak, lengyeleknek, magyaroknak!” Helyszínnek a volt Kilián-laktanyát ajánlja, amely üresen áll, „csak Maléter Pál harckocsija hiányzik a kapuból”.

A Fortepan-szerkesztőnek egy másik ötlete is van: „1956-nak nagyon klassz jelképe van, a lyukas zászló. ... „A második javaslat arról szól, hogy a hetvenedik évfordulóra aki csak tud, készítsen egy lyukas trikolt és tűzze ki a lakóházára, iskolájára, templomára. ... Lehetne ez a központi emlékmű.”

Nem várható központi emlékmű viszont egy másik aktivitástól, de izgalmas eredmények igenis szülehetnek: A Nemzeti Emlékezet Bizottsága (NEB) interaktív pályázatot hirdetett az évforduló alkalmából: „1956 öröksége. Mi így emlékezünk”, írják. A felhívás magyarországi középiskolásokhoz fordul, akik szeptember 30-ig jelentkezhetnek egyénileg vagy csapatban, mindkét esetben iskolai mentortanárral. A pályázat „a ti saját reflexióitokra, kutatásotokra és kreatív történetmesélésekre épít. ... központi kérdése, amelyre a saját műveiteken keresztül adhatjátok meg a választ: *„Mit jelent nekem 1956?”*. A kisvideókat vagy plakátokat november 4-ig kell benyújtani, a prezentációs nap december 4-én lesz és az eredményhirdetéssel végződik.

MARTOS PÉTER

Lengyel Ferenc

Csakazértis

Nem az a hibája, hogy nem volt őszinte, hogy rögtönzött volt, mint vad törzsi tánc, hogy parazsa nem izzott elég forrón, hogy nem álltak mögé a tömegek...

Csak az volt a hibája ötvenhatnak, nem volt elég fontos az új isteneknek, s a farizeus alamizsnaosztó kedvvel csodálhatta s rálegynthetett...

Korahalott lett az újszülötthől; hiába ordított, vonaglott, szenvedett, a túltelített világ félsajnálata vad törzsi táncára ma is csak integet...

Magadra hagyott árva forradalmunk, segíts élnünk, vagy tiszta szívvel halmunk, ... de segíts – utolsó együtt-révedésünk! – halál helyett inkább csakazértis élnünk!

Mosonmagyaróvár, Gyáztér

„Együtt lélegeztünk”
A piros kabátos lány

Részletek a 2022-ben készült nem publikált hanginterjúból

Fetes Kata: Kedves Edina, már 2006-ban a forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából megjelent régi fotókról mosolyogtál ránk. Te voltál a titokzatos „piros kabátos lány”. Évtizedekig megfejthetetlen volt a rejtély, hová lettél mi lett veled a vérzivataros napok után?

Koszmovszky Edina: Kilétem pontosan negyvenöt évig nem került nyilvánosságra, így maradt családom és munkám védelme.

F.K.: Egy évvel a II. világháború kitörése előtt 1938-ban születél. Milyen emlékek maradtak meg benned a háborús és az azt követő évekről?

K.E.: Kislánként emlékszem a Dunaparton a cipők sorára, ami a Dunába lőtt emberek után visszamaradt. Sírtam, mert igazságtalannak éreztem, hogy ők meghaltak és én továbbra is élek. Amikor Budapesten a harcok megkezdődtek a városra hullt első bomba a nagyapámék házát találta el. Arra is emlékszem, hogy karácsonykor szólaltak meg a szirénák és mi lementünk a pincébe, ahonnan csak áprilisban jöttünk ki.

Édesapám pilóta volt, így a háború utolsó napjaiban elvitték Szibériába, ahonnan egyenesen a Csillag börtönbe, majd 1951-ben Recskre került. Amikor végre hazajött már nagylány voltam. Gyakorlatilag apa nélkül nőtünk fel. Szegényen éltünk. Édesanyánk csak nagy nehezen kapott takarítónői állást, édesapánk, amikor végre hazakerült, esztergályosként dolgozott. Végül szerencséje volt, mert cambridge-i végzettsége miatt Rahman indiai nagykövet felvette titkárának, így 1956-ban apám az indiai követség alkalmazottja volt.

F.K.: Akkor lettél nagykorú, tanultál, vagy dolgoztál akkoriban?

K.E.: Dolgoztam, mert gimnáziumba nem járhattam X jelű (osztály-idegen) bizonyítványom miatt. Viszont sikerült a káder vizsgálatot megkerülnöm és egy „esti tanfolyamot” elvégezni. Így lehettem a Kőbányai Porcelángyárban műszaki-rajzoló.

F.K.: Miként élted meg azt a feszültségekkel teli, történelmet író októberi napot?

K.E.: Pontosan emlékszem 1956. október 23-a keddi volt. A munkahelyemen hallgattuk a rádiót és éreztük, hogy valami van a levegőben. Munkavégeztével a belvárosba mentem, mert néhány héttel azelőtt iratkoztam be az Alliance Française nyelvtanfolyamára. Az Astoriához érve már hatalmas tömeg fogadott. Ott osztogattak egy papírlapot rajta a 14 ponttal, amit a Műszaki Egyetem fiataljai október 22-én megszerkesztettek. Nekem is a kezembe került egy, amit azóta is őrzök. A tömeg lassan haladt a Nemzeti

Múzeum felé és franciaóra helyett engem is magával sodort.

A múzeum lépcsőin, vagy a szobrok talapatára állva szavaltak különböző verseket, amíg el nem hangzott „A Rádióhoz, a Rádióhoz”... „Föl kell szabadítani a Magyar Rádiót, hogy az egész ország értesüljön arról, ami történik”. A tömeg, velük én, megérkeztünk a Rádió épületéhez.

A Bródy Sándor utcában már valahogyan a tömeg elejére kerültem, közel a Rádió bejáratához. Ott összetorlódtott a tömeg, mert szó sem volt arról, hogy minket beengedjenek az épületbe. Az emberek véleménye viszont az volt, hogy a 14 pontot mindenképpen nyilvánosságra kell hozni. Időközben egy vágókocsi érkezett a Szentkirályi utca felől a Rádió elé. Ismét kérdezték, hogy kinél van a 14 pont. Jelentkeztem és valahogyan felsegítettek az autót tetejére, a kezembe adtak egy mikrofont. Ekkor felolvastam a 14 pontot. Emlékszem a csendre, ahogy a tömeg hallgatott. Az embertömeg ezt hamarosan észrevette, mert az ablakokba kihelyezett tranzistoros rádiókból folyamatosan hallatszott az aktuális műsor. De a közvetítőköcsiből megnyugtatták a tömeget, hogy ezt csak felvették és majd egy későbbi időpontban fogják közvetíteni. A tömeg kiabálva ismételte: „Delegációt a Rádióba!”. Szerveződött egy 10 tagú delegáció, közöttük én, az egyetlen lány, és tárgyalni akartunk a Rádió akkori elnökével, Benke Valériával az egyetemisták által megfogalmazott kérések beolvasásáról.

Miután beengedtek az épületbe, két ór felkísért minket az emeletre Benke Valéria tárgyalótermébe. Ő hosszabb idő elteltével két férfi kíséretében megjelent. Zaklatott állapotban volt. A velünk folytatott megbeszélést több alkalommal megszakította és visszament az irodájába telefonálni. Tulajdonképpen tárgyalásról szó sem volt. Ő nem tekintett minket tárgyalópartnernek. A 14 pontot sem nézte meg. Mi mondtuk a követelésünket, hogy adja át a Rádiót. Ő viszont ezt nem tehetett. Mint később megtudtam, a telefonbeszélgetései során utasításokat kapott arra vonatkozóan, hogy mit tehet és mit nem. Már hosszabb ideje bent voltunk és az utcán álló tömeg követelte, hogy jelenjünk meg, hogy láthassanak minket. Ez számomra felejthetetlen élmény. Ekkor mentem ki a balkorra és ott ismét felolvastam a 14 pontot. Amit szintén nem közvetítettek, mert pont akkor ment a rádióban Gerő Ernő beszéde. Én azt nem hallottam tisztán, de ez a tény akkor elindította a tűzvést.

Folytatás a II. oldalon

HÍRVILÁG

NEMZETKÖZI SAJTÓSZEMLE

Összeállította: FETES KATA

Jalta • 1956. szept. 30.

Joszip Broz Tito, a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság elnöke és felesége, vasárnap reggel abba a nyaralóba érkezett, ahol N.Sz.Hruscsov, az SzKP Központi Bizottságának első titkára üdül. Szintén ideérkezett a Krímbe üdülő Gerő Ernő, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének első titkára is. Tito feleségével, Hruscsovval, Gerő Ernővel közös sétát tett a tengerparton, ahol az államférfiak összehatalálkoztak a Livagyija szanatórium üdülővendégeivel. A beszélgetés után közös fényképet készítettek.

N.Sz.Hruscsov és Joszip Broz Tito, feleségeik, és Gerő Ernő társaságában ezután a jattál hegyekbe indultak sétára. Itt csatlakozott hozzájuk N.A.Bulgaryin a Szovjetunió minisztertanácsának elnöke, aki Szocsiból érkezett üdülésre a Krímbe. A sétán jugoszláv vendégek is részt vettek: Alexandar Rankovics, a szövetségi végrehajtótanács alelnöke, Gyuro Pucar, Bosznia és Hercegovina nemzetgyűlésének elnöke. A sétán részt vett még Kiricsenko az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottságának első titkára és felesége, Brezsnyev az SzKP Központi Bizottságának titkára és felesége is. A sétát baráti hangulatú ebéd követte.

1956. október 23-án a magyarok fellázadnak a szovjet uralom ellen

Magyarországon tízezrek vonultak utcára, hogy a szovjet uralom megszüntetését követeljék. Úgy tudni, számos áldozata volt a napnak, amely békés tüntetésként indult, ám végül a rendőrség és a tüntetők közötti összecsapásokba torkollott – melyek során állítólag lövések is eldördültek.

A tüntetők követelik, hogy Nagy Imre volt miniszterelnök visszakérüljön a hatalomba. Egyéb követelések közé tartozik a szabad választások, a sajtószabadság és a szovjet csapatok kivonása.

Az összegyűlt tömeg kezdetben békés volt, majd megpróbált erőszakkal bejutni az épületbe. A biztonsági erők könnygázzal szorították vissza őket, mire válaszul a tömeg kövekkel dobálta meg az ablakokat. Egy csoport egy nehéz teherautóval hajtott neki a bejárati ajtónak, hogy betörje azt. Az incidens az erőszak kezdetét jelentette. Közben a város más pontjain összecsapások törtek ki a tüntetők és a felgyújtott rendőrök között.

Amikor a tömeg a rendőrségi tűz megnyitása ellenére sem volt hajlandó szétszéledni, Gerő szovjet harckocsikat vezényelt az utcákra. A tüntetők azonban nem mutatják jelét annak, hogy feladnák tiltakozásukat, amely az éjszaka folyamán is folytatódik.

„Európai kérdés”
• 1956. okt. 29.

Kelet-Európa megelégtelte az orosz uralmat. Lengyelországban és Magyarországon tüntetések zajlanak. A felkelők sajtószabadságot és szabad választásokat követelve vonulnak az utcákra. A Szovjetunióhoz hű kormány Budapesten a tüntetők közé lövetett és az országban állomásozó szovjet haderőt hívta segítségül. Veszélyben lehet Európa törekeny biztonsága?

Eisenhower elnök televízió- és rádióbeszéde • 1956. nov. 1.

Dwight D. Eisenhower elnök Kelet-Európáról szólva kijelentette, hogy ott új nap virrad. Magyarországról azt monddta, csodálattal figyelte a bátor magyar népet, „amelynek fiai életüket áldozták, hogy külföldi uruktól függetlenekké váljanak”. Lengyelországban a nép megmozdult, hogy békés átmenetet biztosítson és úgy látszik, hogy az új kormány őszintén fog törekedni a lengyel nép szolgálatára. Még nem lehet tudni - mondotta ezután Eisenhower, - vajon végrehajtja-e tényleg a Szovjetunió azt az ígéretet, hogy megváltoztatja középkeleti politikáját. Világos, hogy ha a Szovjetunió teljesíti ígéretét, és tényleg visszavonja csapatait Magyarországról, Romániából és Lengyelországból, hatalmas lépés történik afelé, hogy az ifjú nemzedék életében megvalósuljon a nemzetközi biztonság, ami bizalommal párosul. Az Egyesült Államok politikája az, hogy minden feltétel nélkül gazdasági segítséget nyújtson ezeknek az államoknak. Lengyelország új kormányával már fel is vették az érintkezést ebben az irányban. Eisenhower elnök ugyanakkor biztosította a Szovjetuniót, hogy az Egyesült Államok az új kormányokat tekinti fegyver és katonai szövetségeseeknek, de semmi hátsó gondolatunk nincs - mondotta. - Csak azt akarjuk, hogy a kelet-európai népek barátaink legyenek.

CORRIERE DELLA SERA

Tiszetelet a magyar fiataloknak
• 1956. nov. 3.

Az Olasz Általános Szakszervezeti Szövetség, /OGIL/ titkársága közleményt adott ki, s abban rámutatott arra, hogy a magyarországi események a múltban alkalmazott helytelen kormányzati módszerek elítélését jelentik. Tiltakozott a szovjet csapatok beavatkozása ellen, majd azt a reményét fejezte ki, hogy „Magyarország dolgozó népe szabadságban és egyetértésben ismét az ország szocialista építésébe fog, és visszautasít a kizsákmányolásra és elnyomásra utaló minden kísérletet.

Az Olasz Kommunista Párt vezetősége elismeri, hogy súlyos hibák váltották ki a magyar népfelkelést, de hangsúlyozza, hogy a magyarországi népi rendszert meg kell védeni a kapitalista restauráció ellen.

VISSZAEMLEKEZÉS

„Mások dobálták a Molotov-koktél”

„Agyonlőtték őket!” Édesanyám anyyira ijedt állapotba került, hogy a közös látványtól az összes nevelési receptjét elfelejtette: A „látványról” faggatom, ami egy szétszakított szovjet tankból, egy kisiklott villamosból és emberi testekből tevődik össze, melyek részben furcsán kificamodott végtagokkal fekszenek a pesti Kiskörúton. November eleje van, a pontos dátumot valamikor sokkal később olvasom, de nem jegyzem meg. Anyuval úton vagyunk a Nagyfüvaros utcából a Katona József utcába, a Józsefvárosból az Új Lipótvárosba. Villamoson talán 25 perc, de villamos nem jár. Másfél órát gyalogolunk. Egy nyolcévesnek sok.

A bátyám részt vett a forradalomban! Az első mondat, melyet az édesapám és a szomszéd bácsi közötti beszélgetésből megértek. Arról tárgyalnak, hogyan lehetne legjobban megközelíteni az osztrák határt. December vége van, a Kádár-rezsim rég stabilizálta hatalmát, arra kell számítani, hogy a határ messze nem olyan átereszítő, mint az előbbi hetekben volt. Mindegy, meg kell kockáztatni, különben le fogják tartóztatni a bátyámat...

Vonaton megyünk egész Sopronig – ugyanúgy, mint Soltész Gyuláék öt héttel előbb. De míg ők rokonoknál éjszakáztak – „a matrac alá felmelegített téglát rakott a nagynénim, kakaót kaptunk reggelire” –, minket szekéren visznek Nagycenkre, és sötétedés után gyalog indulunk az Aranypatak mentén a határ felé. A Soltész családot teherautó vitte a kismartoni (eisenstadti) lakanyába, ahol – mondták – „a földre tett matracokon aludtunk”, mielőtt Bécsbe vitték őket, Gyula és a két nővére majdnem rögtön a judenau bentlakásos iskolába kerültek.

A Martos család a megígért hat kilométeres gyaloglás helyett eltévedt, mert egy drótra léptem, ami a távolban riadót

váltott ki. Letértünk a nyílegyenes fassorról és addig kószáltunk az erdőben, míg egy silóhoz nem értünk, ahol édesanyám lefeküdt a férfiak kabátjaira, és mellére fektette a fejem.

Arra ébredtek, hogy zseblámpa fényre ugrál közöttünk. „Psz!” – suttogja mama, mire a lámpa tulajdonosa végre megszólal: „Von Ungarn nach Österreich?” – kérdezi. A felnőttek felsóhajtának: osztrák csendőr! Sopronkeresztúrra (Deutschkreutz) visz, ahol az iskolában szalmán aludva várjuk a reggelt. Dél felé busz indul a karintiai Feffernitzbe, ahol barakkokban lakunk. Izgalmas, sokkal izgalmasabb, mint a következő menekülttábor a Felső-ausztriai Bad Kreuzenben. És végül mégis Bécsbe kerülünk.

Gyula és én 1961-ben ismerkedünk meg, mert mindkét család lakást kapott a huszadik kerületben. Nem sokat beszélünk 1956-ról, mert Gyulát nem érdekli az a lassan könyvtárrá bővülő olvasnivaló, ami már 1989 előtt nyugaton megjelent a forradalomról. Másfél évvel fiatalabb nálam, az olvasás nem megy gördülékenyen. A rendszerváltozás után érdeklődik az események iránt, de technikusként nem találja azt a „Zugang”-ot, amit én, az újságíró kínálok fel neki.

A bátyám 1958-ban, 21 évesen vándorolt ki Kanadába, azzal az ígérettel, hogy utána mehetünk, ha gyökeret eresztett ott. Nem jött össze, maradtunk Bécsben. A szüleim, amíg éltek, hetente egyszer elementek a Dunához és keletre néztek, oda, ahol a távolban Budapestet sejtették.

2009-ben látogattam meg a bátyámat. Két vallomást tett. Az egyik: Montrealban jobban érezte magát, mint Pesten. És a másik: „Igazából nem is vettem részt a forradalomban, csak készítettem a Molotov-koktélok. Mások dobálták őket a szovjet tankokra...”

MARTOS PÉTER

„Együtt lélegeztünk”
A piros kabátos lány

Folytatás az I. oldalról

F.K.: Mi történt veletek, miután végül is eredménytelen volt a küldetésetek? A lövöldözések alatt ti továbbra is bent voltatok a Rádió épületében?

K.E.: Nem maradtunk ott. Az örök valahonnan rongyokat hoztak, azzal bekötötték a szemünket és vezettek minket. Az érzésem szerint talán folyosókon, lépcsőkön le, majd fel, aztán ismét talán folyosón, míg kivezetek egy kapun. Ott levették a szemünkről a kötést és közölték, hogy mehetünk, amerre akarunk.

F.K.: A következő napokban, hetekben részt vettél a forradalomban?

K.E.: Én nem az utcákon harcoltam, hanem az emberek életéért. Gyermekkorom óta orvos szerettem volna lenni, és most úgy éreztem mégis tehetek valamit. A Villányi úti kórházba jártam, vért adtam, a sebesültek ápolásában segítettem. Egészen addig, míg édesapám egy nap közölte velem, hogy menekülnöm kell, mert úgy hallotta, kere-

sik azokat, akik a Rádióban voltak és engem is névszerint. Miután egy kevésbé már beszéltem franciául, Franciaország felé vettem az irányt. Ott megismertem későbbi férjemet, és úgy határoztunk, Nizzában telepedünk le. Itt alapítottunk családot. Én közben pszichológiát és teológiát tanultam, ezért a Hôpital Psychiatrique Nice lelkes lettem, és nagy boldogság volt számomra hogy nyugdíjazásomig az emberek lelkét gyógyíthattam.

Koszmovszky Edina 2022. október 13-án az 1956-os forradalom és szabadságharc során tanúsított bátor helytállása, a forradalom emlékének ápolása, valamint a Franciaországban élő magyar közösség megmaradása érdekében végzett tevékenységéért a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjé kitüntetésben részesült.

2026. május 12-én 87 éves korában Szödligeten hunyt el.

Nyugodjon békében!

Készítette: FETES KATA

KORTANÚK

Németh László EMELKEDŐ NEMZET

1956. november 2.

Ahhoz, hogy a nemzet emelkedésében igazán bízni tudjak, egy hiányzott: a nemzet erkölcsi és politikai érzék dolgában nem állt olyan magasan, mint szellemiekben. Szinte a legelemibb összetartás is hiányzott: az elért vívmányokat, félő volt, könnyű lesz kicsikarni a kezéből. A megszálló német csapatok rendőrei mondták, hogy egy országban sem kaptak annyi följelentést. Még vége sem volt a háborúnak, s már megkezdődött a tolatkodás az új pozíciókért: a másik magyar kiszolgáltatása a jövőendő gazdáknak. Tisztelet a kivételeknek, de a magyar természet nem nagy ellenkezéssel, sőt sokszor igazán könnyű szívvel viselte, hogy legjobbjait kiemeli a fészekből. Azt, ami történt, egyetlen kelet-európai nép sem kerülte el. De hogy így történt, annak a magyar sunyítás és irigység majdnem olyan mértén volt oka, mint a külföldi ügynökök szolgálalkúsége.

Az elmúlt hét azért volt óriási élmény a számomra, mert ez a néhány nap mutatta meg, nemcsak nekem, de az egész világnak, hogy a magyarság erkölcsileg mekkorát emelkedett. Hiszen nem mondom: voltak jelek rá eddig is. Még a tömlöcszerű elzártágban élő, elfeledtetett ember is érezte, hogy az ifjúságból más levegő csap felé, mint kortársai közül. De hogy a nemzet a gyötrésben és megaláztatásban így összeforrt, hogy diákok, munkások, katonák minden előzetes szervezkedés nélkül közös elszántságukkal így megszerveződhetek, a vezér nélküli felkelésnek ez a csodálatos látványa meghaladta nem reményemet, de képzeletemet.

Sajnos azok közé az emberek közé tartozom, akik a természetből a veszélyt látó képzeletet kapták súlyos ajándéku. A forradalom vidéken ért. A sok éven át tartó rettegés, az aránytalan munka, az erkölcsi nyomás börtön nélkül is összeroppan-

tott: Harmadéve beteg vagyok s az utolsó hét, egy izgalmas bemutató még rontott az állapotomon. A forradalom előtti nap azzal az elhatározással utaztam vidékre, hogy kiadatlan kézírataim rendezésének élek, s nem térek többé vissza a fővárosba. Egy napig tartott a nyugalom. A rettenetes aggodalom órái után csak egy éjszákát birkóztam az örömömmel: azóta már csak a felelősség szorítását érzem.

Az utolsó ötven év magyar szellemi fejlődése világosan fölírt a célokat, melyek felé egy magyar forradalom esetén törekednünk kell. De az utóbbi évtized gazdái tudták, miért irtják a könyveinket. Ezt a magyar eszmevilágot kevesen ismerik, s most őrájuk, a kevesekre vár, hogy a nagyszerű lökést, melyet a nemzet eltökéltsége adott, ne engedjék félresiklani.

Még csak annyit láttam, amennyit a rádió s a vidéki események látni engedtek, s már ott állt előttem a veszély: a közeli, hogy a nemzet szent felindulásában a bosszúvágy sugalmazóira hallgatva olyasmit talál elkövetni, amit nem lehet többé jóvátenni, s a kissé távolabbi hogy mialatt a fegyvert fogott nép figyelme a szovjet csapatok kivonása felé fordul, az új pozíciók felé csörtető emberek, akik régi fényük visszatérését várják, megfelelő hadállást foglalnak el, s a forradalomból ellenforradalmat, 1956 magyar szabadságharcából holmi 1920-as kurzust csinálnak.

Kinek kell ezt megakadályozni, ha nem nekünk, akik látjuk, hogy mit lehet itt elveszíteni. Az alól, hogy szóljunk, felmentést csak a halál vagy még az sem adhat. Az első alkalmi autóval én is Pestre jöttem, s szobámba zárkózva ideültem, mint valami gépfegyver, az írógép mögé, hogy amíg bírom, kattogtassam. Gépem mellől arra a fiatal lányra gondolok, a ki nek a hírek szerint a Kálvin téri ház tetején valamennyi férfi társát kilőtték, s

Albert Camus A MAGYAROK VÉRE

A szabadság mai évfordulóján szívemből kívánom, hogy a magyar nép néma ellenállása megmaradjon, erősödjön és a mindenünnen támadó kiáltásaink viszhangjával elérje a nemzetközi közvélemény egyhangú bojkottját az elnyomókkal szemben.

És ha ez a közvélemény nagyon is erőtlén és önző ahhoz, hogy igazságot szolgáltatson egy vértanú népnek, ha a mi hangunk túlságosan gyenge, kívánom, hogy a magyar ellenállás megmaradjon addig a pillanatig, amíg keleten az ellenforradalmi állam mindenütt összeomlik ellentmondásainak és hazugságainak súlya alatt.

A legázolt, bilincsbe vert Magyarországot többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben. Ahhoz, hogy ezt a történelmi leckét megértse a fülét betömő, szemét eltakaró nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett elhullnia – s ez a vérfolyam most már alvad az emlékezetben.

A magáramaradt Európában, csak úgy maradhatunk hívek Magyarországhoz, ha soha és sehol el nem áruljuk amiért a

magyar harcosok életüket adták, és soha, sehol, – még közvetve sem – igazoljuk a gyilkosokat.

Nehéz minékünk méltónak lenni ennyi áldozatra. De meg kell kísérelnünk, feledve vitáinkat, revideálva tévedéseinket, megsokszorozva erőfeszítéseinket, szolidaritásunkat egy végre egyesülő Európában. Hisszük, hogy valami bontakozik a világban, párhuzamosan az ellentmondás és halál erőivel, amelyek elhomályosítják a történelmet, – bontakozik az élet és meggyőzés ereje, az emberi felemelkedés hatalmas mozgalma, melyet kultúrának nevezünk, s amely a szabad alkotás és szabad munka terméke.

A magyar munkások és értelmiségiek, akik mellett annyi tehetetlen bánattal állunk ma, tudják mindezt, s ők azok, akik mindennek mélyebb értelmét velünk megértették. Ezért, ha szerencsétlenségükben osztoztunk, – miénk reményük is. Nyomorúságuk, láncaik és száműzöttségük ellenére királyi örökséget hagytak ránk, melyet ki kell érdemelnünk: a szabadságot, amelyet ők nem nyertek el, de egyetlen nap alatt visszaadtak nekünk! (részlet)

Dunaszerdahely

ő tovább jártatta a fegyvert, amíg csak fiatal feje is oldalt nem konyult. Nem tudom, pontosan így történt-e, de az én szívemben ez a lány most a múza. Ő írta a ház tetejéről: „Rajta, öreg hullajelölt! Ha én odaadtam a szép ifjú életem, mi az ne-

ked, szegény emberi maradvány, a magadét megtenni.”

(Közl: Irodalmi Újság, 1956. november 2.)
(Megjelent: 1956 sajtója. Október 23. – november 4. Válogatta: Szalay Hanna. Budapest, 1989. 351-353. l.) (részlet)

Tamási Áron GOND ÉS HITVALLÁS*

Az októberi szabadságharc véres halmán, melyet egy nép reménye ostromolt. Ha egy évtizedre visszatekintünk erről a halomról, szenvedőnek és vágyakozónak látjuk a népet. Szenvedett, mert korának eszméit, melyeket tíz év előtt reménnyel üdvözölt, idegen formában és zsarnoki módon akarták életévé tenni. A hosszú kényszer alatt kiújultak természetesen a történelmi sebek, és nemzeti függetlenségét veszendőnek látta. Szenvedő és igaztalan sorsában gyógyulásra áhítva vágyakozott, s nemzeté lenni sóvárgott.

Ebben a vágyban és sóvárgásban van a forrás, mely október 23-án feltört a mélyből. Mint ennek a forrásnak neves tanúi, keserves szívvel kell megmondanunk, hogy a szovjet kormányzat történelmi tévedést követett el, amikor vérrel festette meg forrásunk vizét.

Hitünkben és népünk ismeretében mindenkit óvtunk attól a téves feltevéstől, hogy a szovjet fegyverek nélkül a szocializmus vívmányait kiirtotta volna a forradalom. Tudjuk, hogy nem. Mert a munkásosztály, a parasztság és a java értelmiség híve volt és változatlanul híve a demokrácia és a társadalmi szocializmus vívmányainak, amelyeket nem elsorvasztani akart, hanem élővé tenni inkább. Élővé tenni, a magyar testéhez szabni, és nemzeti hagyományaink szellemével megtölteni. Ezt akartuk, és ezt akarjuk mi is, akik a nép vágyainak ígéit hirdetjük, és jobb jövőre tesszük írói sorsunkat.

A nemzeti függetlenség és a társadalmi rend demokratikus felépítése: ez a magyarság vágya, melyet mi is hordozunk, és munkába önteni törekszünk.

S miközben szívünket és írói életünk jövőendő napjait betölti ez a szándék, a nem-

zeti egység bölcsője mellől tolmácsoljuk is mindenkinek. A közös cél gondjában kezünket nyújtjuk a munkásoknak, köszöntésünket lélekből küldjük a parasztságnak, és szívből az ifjúságnak. Győzzük meg együtt a politika vezetőit, hogy a politika nem lehet öncélú, hanem csak eszköz a nép üdvére, s készteszük őket arra, hogy a magyarság egységes óhaja szerint használják ezt az eszközt. Vagyis a függetlenség kivívására egyfelől, belső életünkben pedig arra, hogy a munkások és az értelmiség segítségével felépüljön az egészséges magyar társadalom az önkormányzat demokratikus módján. Csak így jöhet létre az erős és gazdag állam, melynek barátsága más államokkal igaz és tartós, s amely nemcsak számúzi az emberi kizsákmányolást, hanem maga sem nehezedik nyomasztó súllyal a népre. A nyugalmas és dolgozó társadalom a nép jólétén örködő állam fölött emígy biztos záloga lesz a nemzet jövőjének.

Mindezekben magyar gondjainkat röviden elmondottuk, és véleményünkről hitvallást teszünk. Írói munkánk igéi lesznek a szavaink, gondunk örökös az időben, véleményünk pedig a közírás betűibe költözik. Hűséget fogadunk a zászló előtt, mely jelezte nekünk, hogy a nép forradalmi egységéből a nemzet újjászületett. Ebben a hűségben hitvallásunk alapján gondozni és védeni fogjuk a magyarság szellemét. Erkölc legyen a munkánk talpköve, műveinkben pedig találjon értelmet és formát a nép alkotóereje, az emberség és eszmével a kor. Egyedül így leszünk méltók a nagy elődökhöz, és egyedül így válhatunk a későbbi nemzedékek érdemes őseivé.

* Magyar Írók Szövetségének ülésén felolvasta 1956. december 28. (részlet)

John F. Kennedy: A DIADAL NAPJA

1956. október 23. az a nap, amely örökké élni fog a szabad emberek és szabad nemzetek krónikaiban. A bátorság, a lelkiismeret és a diadal napja volt. A történelem kezdete óta egyetlen más nap sem mutatta meg olyan világosan az ember szabadságvágyának örök, kioltathatlan erejét, bármily csekély lenne is az esély, és bármekkora áldozatot követelne.

Szenátor John F. Kennedy, az Amerikai Egyesült Államok elnökének nyilatkozata 1957. október 23-án. (részlet)

BN – ABLAK

BETEKINTÉS AZ IFJÚSÁG GONDOLATAIBA

Az ABLAK ezt az emlékező oldalát az 1956-os forradalom halottainak és a megtorlás áldozatainak emlékére állította össze. Az ajánlás különösen a ma és a holnap fiatal nemzedékéhez szól, mert hittel hisszük: ők, '56 fiataljai nem haltak hiába.

Egy domboktól ölelt cserhádi kis faluban, Nógrádkövesden áll a ház, ahol nagyapám felnőtt. Dédapám az 56-os forradalom idején ennek a háznak az ablakán kitekintve tankokat látott megjelenni az út túloldalán fekvő vasútállomásnál. A tankok elhaladtak csikorgó láncfalpaikon; dédapám behúzza a függönyt, majd az akkor hatéves nagyapámhoz fordulva így szól: „Kisfiam, jegyezd meg, a háborúnál nincs rosszabb...”

Máté / Kecskemét

*

Ahogy itt állok a muravidéki magyarság központjában, a szőlőhegyek ölelésében, Lendván, megviláglik bennem a képzelet, hogy a szabadság nem csupán egy fogalom, hanem a lélek elemi állapota. Ha a szabadságunk veszélybe kerül, egy belső parancs szabadságharcra ösztönöz bennünket...

A magyar szabadságharc ilyen tiszta ösztönből született és ezért lett világvizonylatban a nemzeti szabadságvágy jelképe. 1956 a legbecsesebb érzélemmel, a hazaszeretettel és a szabadságvágygal köti össze a világ magyarságát és a határon túli magyarokat az anyanemzettel.

Húszéves fiatalként, muravidéki magyarként a pesti srácok helytállása az elnyomással és a zsarnoksággal szemben számomra azt a tiszta lángot jelenti, amely a legridegebb időkben is melegen tartja a magyar nép szabadságvágyának ösztönét és a hazaszeretet hitét. 1956. hősei nem csupán Budapest, Magyarország és a magyar nemzet szabadságát védték, hanem jelképesen minden ember, minden közösség, minden nemzet szabadságvágyát. A Kárpát-medence minden magyar származású emberének – így nekünk, a Mura mentén élőnek is – megmutatták, hogy a nemzetért és a szabadságért bizony érdemes kiállni.

Áldozatuk az én generációmnak is iránytű: emlékeztet, hogy múltunk megbecsülése a jövőnk legbiztosabb alapköve. A szívemben és a lelkemben egy 1956 emlékére született, meghatározó dal zeng: „Avanti ragazzi di Buda, avanti ragazzi di Pest...”

Buda György / Lendva

*

1956-ról először a szabadság és a bátorság jut eszembe. Egy forradalom, amelyben fiatalok és idősök együtt harcoltak egy szabadabb országért.

Úgy gondolom, hogy nem kis bátorság és haza iránti elkötelezettség kellett ahhoz, hogy fiatalok ezrei vagy százai az életüket is kockára tegyék egy szabadabb Magyarországhoz, és talán akkor még ők maguk sem hitték, hogy évtizedek múltán a magyar nemzet, határon innen és túl, megemlékezik áldozatos bátorságukról.

1956, bár számunkra már történelem, ők akkor a vértüket adták, az életüket, mert hitték, hogy örökké nem maradnak bábuk, a politika bábjai.

Orsolya / Nagydobrony

Anatómia, ezerkilencszázötvenhat

Ünnepélyre készülődünk, s mintha iskolás lennénk, aki be van zsongva, stb... kisiskolásként be vagyok zsongva, mert végre magamra ölhetem a szép ruhámat, valami más, valami nem hétköznapi, tanítás nélküli munkanapra szedem a lábaim. A hippokampuszom szorgosan dolgozik a kisagyammal karöltve, legelső találkozásuk ez az esemény miatt, ámbar meglehetősen homályosak az emlékek. Annyi mindenre megmarad addig, amíg gyökereket nem eresztetek, amíg a történelem-tanulmányaim törzsös agyfakéreggé nem alakulnak, amikor is rendkívül élénken él a Sztálin szobor ledöntésének eposza vagy a kivágott címerű zászlóval forradalomra készülő egyetemisták fényképe a tankönyvből. Ezek az emlékek közvetettek, hiszen az események érzelmi telítettségét, részletességét, személyes mivoltát a nagyszüleim közvetlen, teljes agyszerkezetüket gombolyagként behálózó emlékképeiből rakosgatom össze magamnak. Bár leginkább annyi marad belőle, hogy mennyire izgalmas történelmi kriminek szolgált alapul a kíméletlen valóság. Valamilyen értelemben, nekem ez örökre mese marad, habár a magyarság röntgenképe nélkül súlyos daganatokkal toloncolja ki más területekre az általa oda nem kívánatos alkotóelemeket.

Stefánia / Koppenhága

*

Egy könyvet olvasok a forradalomról. És már nem esik nehezemre elképzelni. Bár csupán egy emlék töredékei, az én érzésemként és eszmémként élnek tovább bennem.

Ha nagyapám kisajátítójáról és opporunistájáról, besúgókról és fosztogatókról mesél nekem, akkor ezek Szolzsenyicin és Bulgakov ruháit viselik, és Orwell és Zamjatin nyelvét beszélik. És ha e kor embereinek szeretetére gondolok, Krasznahorkai szavainak vigasztaló dallamát hallom. Képzeletem alakjai mind a belső világom ruháit viselik; ezeket a valaha hozzám eljutott visszaemlékezések, történetek és könyvek képei szabták rájuk.

És amíg költők és mesélők életre keltik a múlt történeteit és ideáljait az eljövendők számára, amíg nem hallgatnak arról, ami drága nekik és amit szeretnek – szavaik által, nyelvük által – mindegy, mely képeik lobbantanak lángra bennünk bátorságot, szeretetet és szabadságvágyat. Mert: a forradalom mindenekelőtt az ember legmélyén kezdődik.

Isabella / Bécs

*

„1956 mindig arra emlékeztet h a szabadságért ki kell állni – munkával, bátorsággal, és kitartással”

Áron / Boston

1956-tal kapcsolatosan egyik szemem sír, a másik nevet. Hadd magyarázzam el: a síró szemem azért sír, mert a lelkem és szívem mélyén fáj az, hogy milyen elnyomást és igazságtalanságot tapasztalt a magyar nemzet a történelem folyamán többször is, így 1956-ban is. Személyes rokonom vagy ismerős nincsen, akit érintett, de a népemet érintette és majdnem pont annyira fáj, mint Trianon.

A másik szemem viszont azért nevet, mert a kivándorlás és az otthoni tilalom által megszülettek, illetve megerősödtek a külföldi magyar közösségek: megalakult a külföldi magyar cserkészszövetség, néptáncsoportok, diákközházak és még sorolhatnám. Sok mindent, ami otthon tilos volt, külföldön tovább ápoltak, és nem vesztett el. Azután, amint otthon megint szabadott, a közösségek újra megalakultak, részben a külföldön megőrzött anyagokból dolgozva.

56-ban a magyar nemzetet megpróbálták elnyomni és uralni, de akarunk, lelünk és szívünk olyan erős, hogy megmaradtunk.

Bernadett / Sopron

*

Mit jelent számomra 1956? Mivel sokkal később születtem, annak a néhány napnak, szűk két hétnek képtelenség lenne átélni vagy akár csak megérteni a súlyát. Viszont jelenti 1956 mind a mai napig az emigrációt. A külföldön való új élet megalapozását. Immár többedik generációban. Jelenti sok más kivándorlási hullámhoz hasonlóan a haza veszteségét és annak fizikai elvesztését. Százszáz aszimilációs idegenben. De sokakban ugyanúgy jelent egy tudatosabb identitást, a saját, személyesen megélt magyarság egy intenzívebb megélését idegen környezetben is. Jelent küzdelmet, és fel nem adást.

Botond / Budapest

*

...az 1956-os magyar forradalommal kapcsolatos események ma is arra emlékeztetnek, hogy még a látszólag legkisebb hangok is képesek felkelni az igazságtalan hatalommal rendelkezők ellen.

...mivel lengyel és magyar származású vagyok, számomra az 1956-os események rávilágítanak az országok közötti szolidaritásra, bizonyítva számomra, hogy a mai világban a globális kapcsolatok és tanítások nagyban segíthetnek a nemzetközi problémák leküzdésében. Az 1956. júniusi poznańi zavargások, valamint a lengyel október, amelynek során a polgárok a kommunista uralom ellen tiltakoztak és lázadtak, arra ösztönözték a magyarokat, hogy harcoljanak a fennálló kommunista erők ellen, és a demokratikus reformokért szálljanak síkra. Ez azt mutatja, hogy a fizikai akadályok nem akadályozzák az eszmék és az igazságtalanság elleni küzdelem motivációjának terjedését...

Sophia / London

Debrecen, Kossuth utca

Bartis Ferenc

56-os bajtársaimnak

Csupán egy verssornyi időt kérek vagy egy pillanatnyi ezredévet, hogy nem-volt bölcsőmbé visszatérjek és megpihenjek, ha nem lesz vétek; csak egy örökcsóknyi időt kérek nem ifjú magamnak, hanem néktek, hogy ne legyetek rokkantak, vének, fórumon, ágyban, ahol én égek s a dús éj még reggel sem ér véget, sem a gyász, sem a szemfedős élet; Toronyba az eszme-törmelék! Az ég jegébe vágjatok léket! S már az isten is velünk lépked. Fejet föl! Mellet ki! KÉZ A KÉZBEN! Tilos kihalnod, HŐS NEMZEDÉKEM!

Ha azt hallom: 1956, elsőként a bátorság és a szabadságvágy jut eszembe. Egy olyan korosztály története, amelynek tagjai közül sokan velem egykorúként vagy még fiatalabban vállaltak óriási kockázatot azért, hogy egy szabadabb országban élhessenek. Hetven év távlatából számomra 1956 arra is emlékeztet, hogy a szabadság, amely ma sokszor természetesnek tűnik, korántsem magától értetődő. A mi generációnk felelőssége, hogy emlékezzünk erre, és továbbvigyük mindazt, amit 1956 jelent. Számomra ezért ez az évszám nemcsak történelem, hanem olyan örökség is, amelyet őrizniünk és becsülniünk kell.

Rebeka / Stockholm

*

„Azok jutnak eszembe akik életüket vesztették hazánk szuverenitásáért a küzdelemben, illetve a majdnem 200,000 magyar akinek fájdalmasan ott kellett hagyni hazáját a forradalom után, soha vissza nem térve.”

Lóránt / Oxford

SZÍNHÁZ

FÁKLYAGYÚJTÓK

BÁMULATOS, ahogy a Szabadság anygala a talányos múlt kódéből és a forradalmi hevületet lobbantó pillanatának ihletéből, szárnyaival egybe terelgette a színház és az irodalom legjobbait. Október 23-án próba végén, az öreg Nemzetiből kijöve Sinkovits Imre a Keleti felől a felvonulókhoz csatlakozott játszó társaival, majd feljebb, a Rákóczi úton a főiskolások is beékelődtek a menetelő áradatba. S a kérdés: Sinkovits miként jutott szónoki magaslatra? Úgyhogy közelítve a Petőfi szoborhoz, ahol Kuczka Péter költő bejelentette: Piros belügyminiszter engedélyezte a tüntetést, majd a színészt szólította: „Imre! Szavalj valamit!” Batsányi Franciaországi változásokkal kezdte, aztán a Látó következett, s forradalmi matinéját Petőfivel folytatta: Feltámadott a tenger, A kutyák és farkasok dala, majd Ady Felszállott a páváját mondta, s a Nemzeti dal refrénjét már sok tízezren vele zengték: „Rabok tovább nem leszünk!” Végezetül a MEFESZ kiáltványát, az egyetemisták 16 pontját olvasta fel. Tovább vonult a szabadság-zarándoklat, a Bem-szoborhoz, ahol hívásra Bessenyei Ferenc érkezett. Illyés Gyula drámáinak hőse, a Fáklyaláng Kossuthja és Dózsa György színpadi alakja élet-hitelessé magasodott, midőn a Szózatot mondta, majd sietett a színházába.

Debrecenben Mensáros László a kamarában rendezett, nem is tudott a kora délutáni véres eseményről. Ám november 1-én, a fővárosi vérontást megelőzve, a debreceni ÁVO bestiális gyilkosságának három áldozatát a városi forradalmi bizottmány nevében már Mensáros búcsúztatta a nagyerdei temetőben. Honnan volt az ő hite? „56 tavaszán, nem teória-agyalt, hanem személyes viaskodással avatott Hamletjét nemcsak a város, hanem a fővárosi sajtó is ünnepelte, s a Rádióból az ország is megismerhette. Miskolcon 23-án Illyés Gyula és Szabó Lőrinc irodalmi

estjét rendezték, melyen a 23 éves Nagy Attila szerepelt, aki egy héttel korábban a helyi lapban irodalmi színpad keretében hirdette tervét: „felébreszteni a versmondás művészetét!” A költők Miskolcon rekedtek, nem utazhattak Pestre. 24-én az Egyetemvárosba látogattak, ahol Nagy Attilától az ifjúság már szavalatot követelt. Néhány nap, s Nagy Attila már a város közbiztonságáért felelt és az aranyosi Pingyom tetőn a szovjet parancsnokkal tárgyalt, hogy ne lőjék a várost. A párt váltó-kezelőket, a piti haszonlesőit látva november 3-án távozott posztjáról, mégis infernálisan meghurcolták.

Talpra magyar! – Budapest, Miskolc, s az ország más, színházi városaiban is visszhangzott a Nemzeti dal; Kaposváron Csurka László mondta, s a 18 éves Tordy Géza pedig a Szózzal éltette a történelmi pillanatot. Földes Gábor rendező, akinek szeptemberben győri Herczeg-redivivusa, a Bizánc bemutatója lett országos esemény, október 25-én a Városháza előtt beszélt a rádió hazugságairól, majd a Nemzeti dallal zárta a népgyűlést. Baloldali pártos, Földes, a mosonmagyaróvári véres események békéltetője, s ő lett a magyar színészet mártírja. (kivégezték: 1958. január 15-én)

A SZÍNHÁZ ÉS AZ IRODALOM lángoló találkozásában már egy új nemzedék is jelentkezett: A Rajk-temetés estéjén (október 6.) a József Attila Színház bemutatta az ifjú drámaíró, Gáli József Szabadsághegy című darabját, mely már az ÁVH-ig menően pendítette a tragikus nemzeti lét családon belül élt drámáját. Vizinczey István, a Sztálin szobor alapzatában lévő üregből irányította a zsarnok szobra döntésének hadmozdulatát. Csurka István, a szeptemberi diákgyűlés szónokaként röpiratra váltott, mely Simon Zsuzsa rektor sztálinista szellemét kritizálta. Különös párt-szövetség: a majd Kucserát író Háy Gyula

és Major Tamás, meg se jelentek a diákok körében, alantas jelzőkkel piszkolták a gyűlés felszólalóit. A Művelt Nép utolsó számában Hubay Miklós elegánsan tanártársai illetékességét kiiktatta a Főiskola szellemköréből.

„De csak szájon csókol a perc/s jó remény némítja a jajt./Nem! Rabok tovább nem leszünk!/És Isten áldd meg a magyart” – írta Szabó Lőrinc decemberi keservesében. Amikor a Nemzeti még Illyés Gyula és Gelért Endre álma szerint írók szellemében új irányt remélt: példaként az addig tiltott Tamási Áron-játék, az Ördögölő Józsiásra szerződött. Ám a menesztett Major Tamás, egykori igazgató, a Központi Bizottság tagja lett, igazgatói státuszát visszakapva tudta és diktálta a kádári irányt. A megtorlásban változatos büntetések; tiltások, áthelyezések a forradalom élszínészeinek sorában. Nagy Attila sokéves meghurcolása; Darvas Iván, aki több, mint száz politikai foglyot kiszabadított, közte testvérét, s a forradalmi röpirattal a Madáchból átkerekezett a Nemzetibe, akkor szabadult, amikor Mensárost Márianosztrára parancsolták. Szőrényi Éva, Rajczy Lajos, Juhász József... a Nemzeti kiválóságai futottak el a hazából; utóbbi két művész sorsát és hivatását nemelve végzett magával. Pataki Jenő Párizsból jelentett honfitársairól, Szakáts Miklós pedig Itthon lett a színi élet legsötétebb besúgója („Cyranó”). Távozott a honból több, mint száz színházi (színész, ügyelő, táncos, muzsik, statiszt) közülük Ferrari Violetta Nyugat-Németországban, Szabó Sándor pedig Amerikában rangjához méltó becsülésben művelte hivatását, majd hazatért. Bécsben a távozott színészek még előadták Zilahy Zenebohócok-ját, de aztán megszűntek együtt folytatni, mert sorsukban éltek: amint Páger mondta Ruttkai Évának: „Elmehe a hazából, de az anyanyelv nagy kötelék; színész lehet, de mű-

Pesti srác, Corvin köz

vésszé csak itthon válhat.” Páger három évi szívós munkával hazacsalta az ÁVH, s 1957 márciusától új fejezettel igazolta magát és művészetét, Jávör pedig halni tért honába (+1959). Vizinczey István Nyugatra távozott, s lett az angol nyelvterület ismert írója. Háy Gyula, kinek október 26-ára hirdették új darabja bemutatóját, s börtön után Svájcba távozott. Illyés Gyula új darabbal évtizeden át nem juthatott színpadra. Kegyencének ősbemutatóját Párizsban rendezték (1965 november), Gáli József életét a nemzetközi tiltakozás megmentette; a Miskolcot kímélő szovjet Potocki kapitány öngyilkos lett. Ördögűző tizenkét nap múltán, Tamási Ördögölő Józsiása még negyedszázadig nem juthatott színpadra. Maradtak színen a pártos igazodók: Darvas, Dobozi, Mesterházi darabjai. Ez már a magyar színjátszás újabb fejezete. Melybe bitó híján is éppúgy bele lehetett roppanni és halni. ...

ABLONCZY LÁSZLÓ

INTERJÚ

„...nem lőhetnek a tüntetőkre”

Beszélgetés dr. Kopácsi Sándor lányával, Kopácsi Gelberger Judith-tal

Dr. Kopácsi Sándor ezredes, vezérőrnagy 1956-ban Budapest rendőrfőkapitánya volt, majd a forradalmi Nemzetőrség helyettes parancsnoka lett. 1956. november 4-én Nagy Imrével és a kormány néhány tagjával tízéves lánya is a jugoszláv nagykövetség épületébe menekült. Kopácsi Sándor őt indult el kiszabadítani, amikor orosz járőrök elfogták és a szovjet követség alatti zárkák egyikébe zárták. A Fő utcai börtönbe került, közel két évet töltött magánzárkában. A Nagy Imre-per hatodrendű vádlottjaként 1958. június 15-én életfogytig tartó börtönre ítélték. Hétévi rabság után, 1963. március 25-én hagyta el a börtönt, általános amnesztiával. Lánya 1965-ben Kanadába utazott és kanadai állampolgár lett. A következő években befejezte a féléves katonai tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem állam- és jogtudományi karán. 1975-ben kapott kiutazási engedélyt Kanadába. 1989. július 6-án rehabilitálták, rangját visszakapta, majd 1994-ben altábornaggyá léptették elő. 2000-ben visszatért Kanadába, ott érte a halál 2001 március másodikán.

A budapesti egyetemisták október 22-én értesültek arról, hogy a szovjet csapatok bekerítették Varsót, ezért a lengyelek melletti szimpátiatüntetést szerveztek október 23-ra. Piros László belügyminiszter nem engedélyezte a tüntetést,

és lövetni akart a tüntetőkre. Kopácsi Sándor kérte a vérontás elkerülése végett az engedélyezést, ami hosszas vita után végül megtörtént. Azért is engedélyezhették a tüntetést, mert tartottak attól, hogy Kopácsi rendőrei nem fognak civilekre lőni?

Apám világossá tette, hogy rendőrei nem lőhetnek a tüntetőkre, és ez bizonyára súlyt adott az álláspontjának. Arra nem mernék mérget vetni, hogy a tüntetés engedélyezésének nem lett volna egyéb, politikai indoka. Saját véleményem, és kutatásaim eredménye, hogy a szovjet hatalomnak szüksége volt (ha kell akár kiprovokálva) egy magyar forradalomra, amit aztán a Varsói szerződés értelmében teljes erővel legyőzhetett, illusztrálva a nagy világ felé, hogy a hruscsovi beszéd nem jelentett egy legyengült szovjet nagyhatalmat.

Hruscsov és kísérete villámlátogatásra érkezett Varsóba és beleegyezett Gomulka megválasztásába. Édesapja hitt abban, hogy Magyarországon is megvalósulhat Nagy Imre vezetésével a Gomulkáéhoz hasonló kompromisszum?

Apám reménykedett Nagy Imre reformjaiban, hogy Magyarországon is lehet törvényesebb, emberségesebb rendszert teremteni. Azt azonban nem tudom, hogy 1956 októberében ezt kifejezetten a lengyelországihoz hasonló kompromisszumként képzelte-e el.

Október 23-án a rádió épületéből ÁVO-sok sortűzet adtak le az ott összegyűlt tömegre,

amelynek következtében számos ember megsebesült, és több halálos áldozat is esett. Az oda kirendelt rendőri egységeket szintén golyózáporral fogadták. A Parlamentnél a háztetőkről folytatódott az ÁVO gyilkos sortűze. Kopácsi úgy vélte akkor, hogy az ÁVO fegyveres felkelést akar kiprovokálni.

Anyám szemtanúja volt, amikor az ÁVO-sok a Belügyminisztériumból még a saját, segítségükre érkező tisztikarok is lőttek. Szerinte a Belügyminisztérium aulájában rengeteg sebesült és halott is volt. (Ezt 2016 őszén mondta el nekem a Belügyminisztériumában megtartott 56-os megemlékezésen.) Ennek lehetett oka a teljes zűrzavar, a pánik is. Emelett a provokációt, mint említettem, elfogadható ürügynek tartom.

Önt, a követség autójával, lázas betegen csempészték ki, és nagyszüleihez vitték. Ki szervezte ezt a bátor akciót, ami megmentette Önt a romániai deportáció elől, hogyan történt mindez? Mire emlékszik?

Utólag konstruálva, csak feltételezésem lehet, hogy Kopácsi nagyapám közbejárása segített a szöktetés megszervezésében. Én csak arra emlékszem, hogy Fazekas Gyuri nagybátyám, – egyetlen rokonom a követségen – vett a karjaiba, és levitt a hátsó lépcsőn a követség gépkocsijához, és közölte, hogy miután az orosz őrség nem engedte be a Korvin Otto kórházból érkezett orvost a gyógyszerrel, így

jobb, ha elvisznek Kopácsi nagyszüleimhez, Rákospalotára.

Engem letett a padlóra a sofőr mögé, rám rancsolt, hogy maradjak csendben és nem mozgjak, aztán rám terített egy takarót, amire rátett néhány bevásárló kosarat, és így gördült ki a kocsiz az orosz őrségek által őrzött kapun. Több napig aludtam, vagy voltam eszméletlen, még hallottam az orvos hangját. Arra ébredtem, hogy nagymamám az ágyamon ült és sírt. Felültem és megkérdeztem: Árva vagyok? – A kérdés jogos volt, mert szüleim november 5-én hivatalosan eltűntek. December elején nagyapám egy frissen szabadult diáklánytól tudta meg, hogy Anyuval egy cellában ült, miután szüleimet letartóztatták.

Kopácsi Sándor több barátjának kínzása, meggyilkolása, kivégzése és a magánzárkában eltöltött több éves szenvedés után rémálmai voltak. Önéletrajzi könyvének („Eletfogytiglan”) megírása után ezek a lidérces álmok egyik napról a másikra megszűntek. Sikerült a múlta fátlyat borítania, és kiegyensúlyozott emberként, boldogan megélnie családjával a mindennapokat? Nem sikerült. Lehetett egy új életet kezdeni, de nem lehetett ott folytatni, ahol megszakadt. A sérülések nem múltak el nyomtalanul. Nem lehetett tudni, mikor lépünk egy elrejtett érzelmi aknára, és az kit és hogyan érint majd.

OLSEWSKI ÁGNES

Az '56-os cipők

Utcakövek a lázadás költészetéből

Az '56-os cipőket a Terror háza falain arcképeikkel látható megkínzottak, kivégzettek természetesen nem e cipők tárgyi-fizikai megtestesüléseiben viselték. Az átvitt értelemben '56-os lábbeli fogalmát a Kádár-diktatúra ellen lázadó Nagy Gáspár „találta fel” és írta le *Az Antigónét fordító Ratkó József* című versében. E műben arról beszélt, hogy az 1986-ra, a forradalom 30. évfordulójára Ratkótól magyarra ültetett Szophoklész-darab, amely fordítója kezén a méltó módon temetetlen '56-os holtak nevében szólalt meg – a születése után tíz évvel sem kerülhetett a nézetesebb színpadokra. Ennek az „óvatos” kivárásnak az okaként pedig nem mást jelöl meg, mint azt, hogy Ratkó Antigónéja egyes „utódok képzeletében” 56-os cipőt hord: „De Kreón utódai mindegyre Antigóné ormóttan cipellőjét / kárhoztatták – írja –, mely legalább 56-os nagyságú lehetett / az első és utolsó próbán.”

Az ilyen alkatú lélektani, eszmei '56-os cipőket – a forradalom előtt, alatta és utána is – valódi óriások viselték. Előbb a terrort nem tűrő lelkűek, aztán a szavakkal vagy fegyverrel zendülők, közöttük költők, írók s az utcai harcokban a tizenévesek is. Ilyet hordott Szécsi Margit költőnő is, aki az 1956 forradalmához vezető cipőkben járást már az évtized elején megkezdte, s másokat is vinni kezdett magával ugyanebbe az irányba. Olyan soraival például, mint amelyek *A Balkán-utca* című versében találhatók: „Ne adtál volna mákonyt innom, / ne loptad volna ki a lelkem, / csillagos ágam lettél volna, / rámhajolva óvnál engem.”

S e szellemű művei közé tartozott az 1955-ben született *Petőfi* című költeménye is. Ebben a magyar március költőjét visszaszólítva nyilatkozik meg a kor elleni átütő cselekvés – mindössze egy év múlva be is következő – elkerülhetetlen módozatáról: „Eltiptart énekek / haldokolnak a mellemben. / Senkise hal meg helyettünk, / senkise hal meg helyettem.” Számos nagy kortársának a szavakban leírt lépései szintén ugyanazokra a tiltakozó-számon kérő kiáltásoktól hangos terekre vezettek. Illyés *Egy mondat...-ára*, Tamási Lajos *Piros a vér a pesti utcán* című versére, Németh László *Emelkedő nemzet*, majd Tamási Áron *Gond és Hitvallás* című esszéire könnyen ráviláncolhat az emlékezés. S e szerzők '56 ígézetét viselő lábnyomai ott égnék ma is az írásait újra nyomtató papirosokon. De a *Pesten esik a hó* s más verseiért (*Tizenöt-húszéves halottak, Rend*) a demokratikus államrend elleni izgatás vádjával börtönt kapott deb-

receni egyetemista, Buda Ferenc szintén '56, immár új fájdalokkal megszövegtet bakancaát viselte zárkájában, majd odakinn, az akasztófákkal pávázó történelemben. S a kimenekült kétszázezer ember lábán is hasonló méretű cipők voltak, amikor Magyarország feltépett artériájából a világba szétfröccsenve, idegen földeken, 1956 örökségét vitték tovább. A törekeny tündér, Szécsi Margit pedig a bukást is itthon viselve tovább '56 lőpor-kormozta cipőit, *A fölősléges fájdalnak korá-t* leleplező költeményében a szabad világ elmaradt segítségét kérte drámai erővel számon:

*És voltak államok:
vér-ragacsos talpak alá
önként lekushadók,
s voltak mások, merészek,
tűzben leroskadók.*

.....
*Jaj cinkos hallgatásod!
Parázson-vett havad!
Jaj neked Európa:
megetted magadat.*

Nagy László, a költőnő férje szintén felrázó versek csapatában (*Vendégek jövele, Várom a havat, Karácsony, fekete glória*) állította a veszteség hatalmas tragédiájának tükrébe a mártírok emlékét, és építette be emléküket énképébe. „A vértanúk vajúda / magukból dögönyözve / uszítanak élni újra.” – vallja a *Kitűnik származásom* kezdetén. *A város címerében* pedig a bolgár hitvilágból merített kegyetlen fekete katonának Kondor Béla rézkarcaira emlékeztető, a szabadságra rontó látomásával festi le az országot a régi rabláncra visszakötő csapás arányait:

*Eljön a fekete katona,
duhogó lány kupolák a szárnyai,
szőrgatyás lábain óriás
görkorsolyáit előrerúgva
leszáll a városba, megvakulunk,
megvakul a naptár, a történelem...*

Az évek teltevel Nagy Imre neve is egyre sürgetőbben kívánczik ki a szájakból, de ez a név – és a többieké – mártírként még kimondhatatlan. Ám ellenállhatatlanul feszítve az összeszorított fogsorokat, mégis lángolna kifelé, hogy égesse a diktatúra önhiúságát, régi és új hazugságait. S a cenzúra ördögei elé vetett szikrázó csellel – váratlanul – kiszabadul idehaza is e név, nemhogy a lakat, hanem az arccal a földnek vetett fogságából. Ratkó József 1971-ben a nyomdából kirepült *Törvénytelen halotaim* című költeményének „A holtak dere-sén / Nagy Imrét ki üti?” soraiból ostorként csap bele a diktatúra szemébe, mindössze hét szóba tömörítve a kivégzett miniszterelnök folytonos becsmerlésének alávaló alaphelyzetét és a számonkérés erejét is. A cenzori kérdésre Ratkó azután azt a „tudományos” választ adta, hogy ő e művében „csupán” Nagy Imre, sárréti parasztköltő 1940-ben kiadott *Holtak dere-se* kötetéről beszélt. (A névazonosság hullámveréseinek irányát pontosan látó *Tiszatáj*, Ilia Mihály főszerkesztővel az élen, természetesen nem került el a hatalom vad fenytéseit.) S nem fogta vissza a pártállam testébe mélyen bele-belemaró tollát a rendőrök által rendszeresen „felügyelt” Petri György sem. *A kis októberi forradalom 24. évfordulójára* című költeményében drámai-groteszk hangütésben idézi fel '56 áldozatait és gyilkosa-

ik arcát. „Egy icipicit igazítottak a világon / Imre bácsiék, Pista bácsiék, / Fölakasztották, bekasztolták őket. / Mátyás bácsi és Ernő bácsi / megpuccolt Moszkvába. (...) / Aztán eljött János pap országa.”

S a kifosztott márciusok és felemelt gumibotok idején *A Nagy Szavak körútján* és történelemhamisításai közepette a sorsában gyalogló Utassy József – Szécsi Margit-hoz hasonlóan – szintén Petőfit emeli a „vidám barakk” szorgos építőinek farkasvak-ságban szenvedő szemei elé: „Szedd össze csontjaid, barátom: / lopnak a bőség kosarából, / a jognak asztalánál lopnak, / népek nevében! s te halott vagy?! // Talpra, Petőfi! Sírodat rázom: szólj még egyszer a Szabadságról!” – veti papírra a szinte az ismét változásokat sürgető ifjúság himnuszává lett *Zúg március* című alkotásában (1968). De sorra Petőfi reflexeivel szól a bénultságba kényszerített korának jobb szellemeit ébresztő Nagy Gáspár is, mielőtt az áldozatok és a gyilkosok fotóit nyilvánosan kiszögezné a történelem képernyőjére. *A Petőfi elsi-et a segesvári piacról* (s a *Segesvári nyár* és a *Március 15.*) soraiban még csak tudatosítja a maga rendszerbontó elszánásait, majd – e feledtetni akaró időben is folyton a „zsiráf-temetőben” járva (*Éjjel a zsiráf-temetőben*) – az először az *Új Forrás* című lapban, 1984 októberében közölt *Öröknár: elmúltam kilenc éves* címmel ellátott s azonnal óriási vihart s hatalmi bosszút: lapbezúzást, személyes elbocsátást kiváltó versével – és abban is kiemelten Nagy Imre monogramjának a becsülő emlékezet falába vésésével – szélesre tárja kapuját nemcsak az emberi méltóság visszaszolgáltatásának, hanem a rendszerváltoztatás szellemi megmozdulásainak is: „egyszer majd el kell temetNI / és nekünk nem szabad feledNI / a gyilkosokat néven nevezNI!”

Ez a papírokra szorított, nemzeti öntudattal, tisztességadással, az emlékezés tisztaságával és a rehabilitáció akaratának

VÍZILABDÁZÓ SZOBRÁSZ

Az eltűnt emlékmű alkotója

Domján Árpádról két dolgot tud a sportvilág: 1956-ban azért nem lett olimpiai bajnok, mert tartalékként nem fért bele a vízilabda-válogatottba, pedig ott volt Melbourne-ben. A másik dolog, amiért ismertté vált: szerelme az a Szőke Kató volt, aki mint kétszeres olimpiai bajnok kikényszerítette, hogy Árpád tarthasson a csapattal. A magyarok az elszántan verekedő szovjetek és a jugoszlávok ellen hacolták ki a győzelmet.

Szőke Kató és Domján Árpád nem tértek haza, az Egyesült Államokba mentek, 1961-ben házassággal változtatták nevüket Domyanra, hogy ne legyen „Domdzen”.

Árpádról egy harmadik dolgot is tud a világ. Aktív részt vállalt a St. Louis-i (Missouri) magyar közösség életében, melyben kiemelt szerepet játszott az 1956-os forradalom emlékezete. A St. Mary of Victories (Győzedelmes Szűz Mária) katolikus templom udvarán avattak fel egy szobrot. Mivel a nyilvános és digitalizált történeti forrásokban nincs nyoma egy köztéri 1956-os emlékmű 1969 és 1971 közötti rejtélyes eltűnésének, a sajtóra kell hagyatkozni: A korabeli „St. Louis és Vidéke” című amerikai magyar lap tanúsága szerint 1966.

Kolozsvár, Sétatér

emlékfáival a legmeredekebb időkben is magasra virágzó, itt csak töredékeiben illusztrálható emlékezet-halmaz szétfeszíti e lap hasábjait, s a könyvespolcokon és a fejekben őrzött tartalmainak fényével ma is rávetül a történelemre, az irodalomra. És sugarakat vet azok elszalasztott lehetőségeire, égető hiányaira is. Mert azt is előtárja, megmutatja, hogy az egykori '56-os cipők itt-ott már elhagyott fészerekben vergődnek, színházi kellékké váltan porosodnak, gyakran egy olyan lelki hálózat fonadékába fogva, amely Nagy Gáspár 1996 szeptemberében, Ratkó Antigóné-átültetésének ürügyén teremtett – s itt a címbe idézett – szóképét is kiváltotta:

*Polüneikészt azóta többször
el- és újratemették.
Pompával és cinikusan.
A régi/új kreónok teszik
a dolgukat: naponta bemutatják
a kaméleoni trükköt.
De Ratkó Antigónéja még mindig
várakozik...*

Ott áll a némaság kellős közepén – ugyanazokban a cipőkben – azóta is.

JÁNOSI ZOLTÁN

Szeged, Ady tér

MEMENTO

EMLÉKMŰVEINK VILÁGHÁLÓJA

A Bécsi Napló leglényegében kötődik ötvenhat szellemiségéhez. Személyekhez kötve: emberi, személyes, érinthető alakjaiban, arcaiban: az 56-os menekültek nélkül nem létezne, létezhetne.

Kezdetben szerzőinek legjava, az emigráció (mai nevén diaszpóra) kiválóságai írták jobbára a lapot. Az idei, 70. évforduló jegyében fogant meg az ötlet: legalább nyomaiban fölmutatni, hol és hogyan emlékezik a világ maradandó formában a magyarok vérével megpecsételt forradalomra.

A legtöbb emlékmű az USA-ban áll, hiszen oda vándorolt ki – hányadik hullámban? – a legnagyobb létszámban a magyarok menekültáradatának java. Az ottani emlékművek jószerint adakozásból, és (mint mindenütt máshol a nagyvilágon) önfeláldozásból születtek.

Mert a nagyvilágban az események, a levert forradalom után szinte azonnal megjelentek a menekültek, akik a fizikai térbe vetítették ki fájdalukat. Velük emlékeztek és emlékeztettek mindannyiunkat mindarra, ami történt. Az emlékek Magyarországon és a Kárpát-medencében csak 1989 után kezdtek sorjázní. A Föld különböző országaiban található szobrok, emlékművek velük gazdagodva, immár világszerte magyar létezésünk, szabadságszeretetünk legsűrűbb köztéri hálóját képezik. Mert minden műemlék a gloria victis része...

Különlegességével lepi meg Szegeden a nézőt **Melocco Miklós és barátai** közös kompozíciója (1997), amely „*azt ábrázolja, hogy a szabadság lepkéjét, a kérészéletű forradalom jelképét 19 ember hordozza a vállán. 1956-os fiatalok, drága halottak, megtért disszidensek, túlélő barátok. Valóságos emberekről mintázta az alakokat.*” (Kozma János) A legtöbb áldozatot szedő mosonmagyaróvári sortűzre emlékeztető emlékmű – a szelíd, de méltósággal viselt szenvedés megható és megrendítő erejű jelképe – **Rieger Tibor** alkotása. Az áldozati szerep leginkább ebben az emlékműben idézi fel a nézőben a forradalom egyik legemblematisabb művét, Márai Sándor Mennyből az angyal versét.

Az 1956-os magyarországi forradalom idején Palicson befogadótábor állt - olvasható **Szarapka Tibor** alkotásának, A szabadság madarának talapzatán (2006). A függetlenség-motívumoknak más különleges változatával várja a látogatót Kolozsvár. Budapest után talán a legtöbb értelmiségi áldozattal szenvedte meg a szimpátiát, az együttérzést. A vers és szaválata több évi börtönt ért. Nem véletlen hát, hogy a jelké-

pes, börtönlét és szabadság határán álló, nyíló ajtóval tiszteleg **Szakáts Béla** 56 emléke előtt (2024).

A feltartott karú női alak, a felfelé törekvő vágyak legtisztább és elemi erejű megjelenítése, a Gloria Victis **Rózsa Olga** műve.

Párizs, Père Lachaise temető

1978-ban 22 pályamű közül választották ki, hogy San Franciscoban emlékeztessen hitelesen a népet egységesítő, magasba törő szabadságvágyra.

A hánykolódó hajóval, rajta a hősi kivégzettek neveivel **Rajk László** tervezte. Nagy Imre kivégzésének 30. évfordulóján, állított mementót (1988. június 16-án) a forradalomnak Párizs legnagyobb temetőjében.

Észak-Amerika az a földrész, ahol – Magyarországon kívül – messze a legtöbb szobor áll, mely az 1956-os forradalomra emlékeztet

'56-os emlékkert New Yorkban

Az 56-os forradalom ötvenedik évfordulóján New York és környékének magyarsága elhatározta egy méltó emlékmű létesítését Amerikának abban a városában, ahol számos magyar és magyar származású polgár él és amely város oly kitörő lelkesedéssel fogadta Kossuth Lajost másfél évszázaddal ezelőtt. Méltó, hogy Amerika legnagyobb városa is magáénak mond hasson egy ilyen emléket, amihez hasonló létesült már Bostonban, Denverben, Los Angelesben és több más amerikai városban is.

New York városvezetői közel nyolc éves tárgyalások után elfogadták, hogy a Riverside Parkban levő Kossuth szobor mellett megépülhet a magyar '56-os emlékkert a 103-as utca sarkán. Az Emlékmű Bizottság **Papp László** építész elnökletével nyilvános pályázatot hirdetett a terv megvalósítására.

A nemzetközi tervpályázatra több országból jelentkeztek művészek, építészek. A pályaműveket a Haines Falls-i (New York állam) American-Hungarian House '56-os gyűjteménye őrzi. A művek kiértékelését egy szakemberekből álló független bíráló bizottság végezte.

Az első díjat **Nagy Tamás**, a budapesti Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Építészeti Intézete igazgatója nyerte. 2017. márciusában avatták fel a Kossuth szobor mellett az 1956. hőseit tisztelő emlékművet. A Papp Architects iroda készítette a kivitelezés terveit, Gulyás István a mérnöki műleírást.

Madridban a piros-fehér-zöld csíkozású két faldarabon egy széttört lánc szétszakadt láncszemei emlékeztetnek a levert láncra (**Fodor-Lengyel Zoltán**, Madridban élő magyar művész tervezte 2016-ban)

A szenvedésre emlékezésben a mosoni szoborral rokon Szervátiusz Tibor Pieta-érzést sugalló alkotása, élet és halál, fekete és fehér, nemes közet és terméskő egymást kiegészítő tartalmú szobor-kompozíciója (2001)

A világszerte emlékeztető szobrok, domborművek felsorolhatatlan gazdagsága kötetet, alapos méltatást érdemlő gazdagság...

A nagyvilág szobrai, lyukas zászlai, magyarság-őrző oszlopai, plakettjei, domborművei, legkülönbébb emlékei mind ugyanarról tanúskodnak: volt egy nép, egy nemzet a kommunizmus elnyomottja, és a „népek Krisztusa, Magyarország” merészelt megtenni valamit, ami a lehetetlennel volt határos, – de képes volt érte! – teljes odaadással, szívvel-lélekkel harcolni az elnyomás ellen. És leverése utáni menekültjei mindig méltósággal emlékeztek rá: életük FORRADALMÁRA.

A tárgyasult elemek, művészi megvalósítások világszerte mind a magyar nemzet

Denver

közös művei, egy hatalmas akarat letéteményesei, művészeink (és kivitelezőink) ennek a láthatatlan kapocsnak a láncszemei, 56 igazi szellemiségének nemcsak szószólói, hanem mintába öntői is egyúttal – mesterek, művészek egyaránt.

A „nem haltak meg hiába” szólás akkortájt keletkezett, a tizenhárom forradalmi nap során. Anyanyelvünk ezzel a mindannyiunk szókincsébe átszivárgott fordulattal, általános „köznyelvi márványtáblával” emlékezik a véres áldozatokra, az 56-osok hősiességére.

LENGYEL FERENC

Az emlékművek kontinense

A River Band Construction volt az építő, Buffomanti Landscaping a kertész vállalat. A kanadai Lacroix cég szállította a gránit tömböket. Az 56-os emlékmű felirata, magyar fordításban: „A csillagok állása, a remény szimbólumai az éjjeli égbolton Budapest felett 1956. október 23-án, amikor a forradalom első lövései eldördültek.”

Egy egész tér Bostonban

1986-ban Boston belvárosában Kristóffy Iván és a bostoni magyarok szervezésében állították fel a legimpozánsabb amerikai

magyar 1956-os emlékművet. Néhány évvel később Boston városa pedig egy gyönyörű teret létesített neki, Liberty Square névre keresztelték.

A 4 és fél méter magas bombasztikus kompozíció egy barikádon hátra hanyatló, lyukas zászlót tartó férfi alakot és egy fölé magasló nőalakot ábrázol, aki az ég felé emeli a csecsemőjét.

Gyuri Hollosynak nem ez volt az első amerikai köztéri szobra. A Hollós Simon és Csontváry Tivadar rokonságából származó, Németországban született szobrászművésznek több közteret díszít alkotása van az Egyesült Államokban pl. New Orleansban, Peoria Arizonában, Cleveland-ben és Hamilton New Jersey-ben.

A Princeton melletti Grounds for Sculpture, 142 hektárral Amerika második legnagyobb szoborparkja több mint 230 szobrot egyesít, 2006 óta Gyuri Hollosynak a Kathy B. elnevezésű is ott van állandóan kiállítva.

Florida: A forradalom első szobra

Albin Polasek (1879–1965) cseh-amerikai szobrász 1956-ban már hat éve nyugdíjas, egy agyvérzés után fél oldalára bénult volt, és a magyar forradalom kitörésekor mégis nekiállt, hogy elkészítse legfontosabb kései művét, (Victory of Moral Low) az Erkölcsei törvény győelmét. Először gipszből formálta, majd 1957-ben bronzból és alumíniumból öntötte ki. A szobor egy meztelen lovast ábrázol, aki lándzsával harcol a kígyóval. A lovas Amerikát, a kígyó a kommunizmust és a ló a demokráciát jelképezi. Polasek álma volt, hogy a demokrácia eljusson az akkori kommunista országokba, így Csehszlovákiába is. Hála után a floridai Winter Park egyik tava mellett álló házában megnyílt az Albin Polasek múzeum és szoborpark, melyben az 1956-ra emlékeztető művet is őrzik.

Cleveland: Emlékek tucatszámra

Az Ohio-beli Cleveland „beceneve valaha „a második legnagyobb magyar város” volt – nem csoda, hogy a nagyságához képest a legtöbb magyar vonatkozású emlékmű ebben a városban található. Kossuth-, Mindszenty- és Petőfi-szobor mellett a Collier Government Központ közelében emelkedik kilenc láb magasságra a térdelő, kezében lyukas zászlót tartó Pesti Srác alakja, Harrison Covington amerikai szobrász műve.

BIKA JULIANNA

Cleveland

Az imádság önmagában kevés...

Emlékek az Andaui hídnál eltöltött életemből

1943 májusában születtem Andau/Mosontarcsán. Már hároméves koromban édesanyám kerékpáron vitt át a még nyitott határon magyarországi rokonainkhoz látogatóba, illetve a szomszédos magyar településekre bevásárolni.

A „vasfüggöny” felállítását után rokonainkkal már csak levélben tarthattuk a kapcsolatot.

Ahogy az akkoriban szokás volt, gyermekkoromban gyakran magunkkal vittek minket szüleink a mezőre. A „szögesdrót” és az aknamezők mentén tett hosszú utak, valamint az állandóan őrzött őrtornyok mélyen bevésődtek az emlékezetembe.

Az „öreg fahíd” közelében, az Einsers-csatorna fölött végzett szénamunkák során, még általános iskolás koromban hallottam először szüleimtől, nagyszüleimtől és ismerőseinktől az andaui híd létezéséről.

Az andauiak/mosontarcsaiak határon túli erdő- és földbirtokait elkobozták. Mellette éltünk, így mindennaposá vált életünkben a szögesdrót. Egészen 1956 késő őszének drámai eseményeiig.

1954-től a mattersburgi / nagymartoni bentlakásos iskolában tanultam. Akkoriban az volt a vágyam, hogy pap legyek. Példaképeim voltak Damian de Veuster a leprások apostola és Don Giovanni Bosco.

A nevelők, a professzorok és a rádió hírei tájékoztattak bennünket az eseményekről. Szimpatizáltunk a forradalmárokkal, és reméltük, hogy a szabadságharcosok győzelmet aratnak. Dr. Kolwenc, a Magyarországról származó nevelő, minden nap imádkozott velünk az emberekért. Vele együtt aggódtunk és reménykedtünk abban, hogy Magyarország megszabadulhat a kommunista uralomtól.

A történetek ma már történelem.

Mélyen megrendített és elgondolkodtatott a magyar tragédia, a menekültek

tömegei, a sok halott és a számtalan emberi sors, a győztesek bosszúja, valamint az, amit személyesen átéltem az őszi mindenszenteki és a karácsonyi szünetben Andauban / Mosontarcsán. Akkor vált igazán világossá számomra, mit jelent az embernek a szabadság, és milyen értéket képvisel. Ettől kezdve másképp kezdtem gondolkodni az értékekről.

Életemben ez jelentette a személyes változás kezdetét, egyben fontos töréspontot.

A gimnáziumban a történelem, a földrajz és a latin voltak a kedvenc tantárgyaim. A szabadság kiáltványai és eszméi különösen intenzíven foglalkoztattak: a Magna Chartától Voltaire „Angliai levelein”, Robespierre-en és Ypsilanti hercegnek a görögökhöz intézett felhívásán át a Marseillaise-ig, Winston Churchillnek a harcra és minden kockázat vállalására irányuló elszántságától a Scholl testvérek csoportjának röplapjái és még sok más is.

Az 1956. november 4-i magyar szabadságadó üzenete meghatározó volt abban, hogy későbbi példaképeimmé váltak: Che Guevara, Simón Bolívar és John F. Kennedy.

Simón Bolívar gondolata:

„A leigázott ember nem tudja, mit jelent a szabadság. Vagy elviseli a láncokat, vagy lázadásban tör ki.”

John F. Kennedy sírfelirata az arlingtoni nemzeti temetőben:

„És ezért, amerikai honfitársaim, ne azt kérdezzétek, mit tehet értetek a hazátok, hanem azt, hogy ti mit tehettek a hazátokért.

Világpolgártársaim: ne azt kérdezzétek, mit fog tenni értetek Amerika, hanem azt, hogy együtt mit tehetünk az ember szabadságáért.”

Che Guevara a forradalom győzelme után is hű maradt forradalmi eszméhez, és egy diktatúra elleni harcban halt meg.

Magyar szabadságadó üzenete 1956-ban:

„...Világ népei! Hallgassatok meg bennünket, segítsetek nekünk! Ne tanácsokkal, ne szavakkal, hanem tettekkel, katonákkal, fegyverekkel. ...”

A hetedik gimnáziumi osztály után feladtam a papi hivatás gondolatát. Az 1962-es érettségi után önkéntesként teljesítettem egyéves katonai szolgálatomat, majd a

Gömöri György

HASONLATOK

Ötvenhat: villám, amely cikázva az őszi égbe hasít,
földrengés, ami a rosszul épített házat romba dönti,
vérrel pecsételt köszönő levél bátor lengyeleknek
és segélykiáltás az elgyávult Nyugatnak.
Jövőnk záloga, amiről két nemzedék lemondott,
és amit még a harmadik sem tud értelmezni –
fényforrás vagy a történelem vak-sötét tengerén
és biztatás: másképp is lehet élni.

Veszelka Attila

Foltosodó levelek

Lépdelt csak sehová, csak nézte a járda követ, csak
téblábolt az esős utcán, csak leszegett

fejfel, csak hallgatta, amint seprűz a hujázó
szél, lesikálva a fák lombkoronáját, csak

hulltak lába elé, le az útra, színiükkel a sárba,
mind a halálra ítélt, foltosodó levelek,

arccal a földnek, mint az az emberforma a sírban,
már csak a csontok, már csak két férfibakancs,

sodrott drót-, foszlott kátránypapiros darabok csak,
nincs az a kettétört, körkeretes szemüveg,

csak márgás, homokos föld, nincsen más, csak az ősz van
még, az eső meg a rőt, foltosodó levelek.

Kamenyeczký István: Memento 1956 és az Andaui Híd

tartalékos tiszt pályát választottam. 1992-ig meggyőződésből voltam katona, mert úgy gondoltam, hogy a szabadságért és a hazáért szükség esetén harcolni is kell. Ahogyan a magyarok tették 1956-ban.

Miután a Landwehr 111. zászlóalj századparancsnokaként befejeztem szolgálatomat, fontosnak tartottam, hogy a magyar szabadságharcot, valamint az akkoriban újonnan felállított osztrák szövetségi hadsereg szerepét megőrizzük az utókor emlékezetében.

Josef Wally a hídavatás fotójával

Az volt a célom, hogy újjáépítsük az 1956-ban lerombolt andaui hidat, amelynek James A. Michener Pulitzer-díjas író megrendítő regényével, „Az Andaui híd” című művével irodalmi emléket állított. Olyan emlékhely létrehozását akartam, amely tájékoztatást nyújt az akkori eseményekről.

Magyar és osztrák katonák, közintézmények támogatásával 1996-ban először építették újjá a hidat. Az emlékhely 1997-ben készült el. A hidat 2006-ban az Osztrák Szövetségi Hadsereg és magánszemélyek támogatásával másodszor is újjáépítették. 2022-ben Kapuvár városa végezte el a híd legutóbbi felújítását és kialakítását.

Több mint harminc éven keresztül számos csoportot és magánszemélyt vezettem el a hídhoz és az emlékhelyhez, hogy emlékeztessen az embereket az 1956-os eseményekre.

A híd magyar oldalán az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Országos Szövetsége és Kapuvár városa emlékművet állított. Rövid felirata: **„Memento 1956”** – Emlékezz és ne felejts!

Ahogy dr. Deák Ernő mondta: „Az 1956-os események közelebb hozták egymáshoz az osztrákokat és a magyarokat, mert lelkünkben közös történelmünkre akarunk emlékezni.”

Johann Schwarz, andaui/mosontarcsai szemtanú véleménye: „Az 1956-os menekültek számunkra nem voltak idegenek. Segítettünk nekik, mert szomszédok voltunk.”

2025-ben baráti társasággal Budapestre látogattam. Mély megrendüléssel álltam a Terror Házában, valamint a budapesti temető 301-es parcellájánál, Nagy Imre díszsírhelyénél. Világossá vált számomra, hogy a szabadságért, a toleranciáért és az emberiességért kiállni, sőt küzdeni soha nem hiábavaló, még akkor sem, ha ez sok áldozatot követel. Nagy Imre sírjánál három harangütéssel akartam tisztelni mindazok előtt, akik 1956-ban a magyar szabadságért meghaltak. Megértettem, hogyan hatott az Andaui Híd és az 1956-os magyar szabadságharc az életemre, a gondolkodásomra és a cselekedeteimre.

Most, 83 évesen megállapíthatom, hogy az Andaui Híd és a magyarok szabadságharca egész életemen át elkísért, és valóban tudatosította bennem a szabadság értékét.

Az imádság önmagában kevés. A szabadságért folytatott küzdelem ennél többet követel. Magyarország ezért harcolt 1956-ban.

JOSEF WALLY
Fordította: FETES KATA

Hans Dhejne (1891–1986)*

A szabadság utolsó őrzője

Vértől vörös a sötét ősz
most a hősök maradáka küzd
a szürke zászlóaljok fölénye ellen.
Most a szabadság utolsó óra küzd
romokban álló barikádján
a lángokban álló körülzárt városban.

Most kínban és gyötrelemben
ismét kifordul sarkából Európa
de a népiért füstölő törvényei
nem fojthatnak újra hazájukért
büszkén harcoló férfiakat és nőket.

Őket nem lehet tűzzel és karddal
legyőzni,
mert az erőszak soha nem
emésztheti fel
a nyers remény által táplált,
s világot felemelő szabadság érzetét.
Őrök tiltakozásul dühödt parancs-kiáltások
kísérik a hősök utolsó golyóinak útját.

Ó, Isten, ki a nemzetek sorsát uralod,
szabadítsd meg a veszteseket a haláltól
mentsd meg, akiket lehet.
Most a szabadság utolsó óra küzd
a világ legkegyetlenebb hatalma ellen.

*Svéd költő, műfordító, újságíró,
akvarell-festő
Kovács Katáng Ferenc fordítása

EREDETKUTATÁS

KI A MAGYAR?

– Gondolatok az eretnekség határán –

1768. május 15.:
Franciaország, XV. Lajos király birodalma, kétmillió lírát fizetett Genua városának – és ezért az összegért megkapta Korzikát.
Ha ez az üzlet nem jött volna létre, akkor az 1769-ben született Napoleon Bonaparte (Napoleone Buonaparte?) nem franciának születik, hanem olasznak, tehát nem lehetett volna a francia nemzeti érzés, a nemzeti öntudat jelképe, a francia katonai hegemonia megtestesítője, nem diadalmaskodhattott volna a wagrami, austerlitz-i és egyéb csatákban.
Furcsa?
Logikus kérdés: Mi határozza meg, hogy valaki francia vagy nem?
Ugyanilyen logikával: Mi határozza meg, hogy valaki magyar-e vagy nem?
A származás? Az anyanyelv? A születési hely?
xxx
1382. szeptember 12.:
Meghalt I. Lajos magyar király. Az egyetlen magyar uralkodó,
akit a történelem a **NAGY** jelzővel látott el: Nagy Lajos, akinek uralkodása alatt Magyarország Európa katonai nagyhatalmaivhoz tartozott (még akkor is, ha a sokat emlegetett három tenger nem mosta az ország határait – de ez a legenda szinte kiirthatatlan).
Ki volt Nagy Lajos apja?
I. Károly magyar király (= Károly Róbert), a francia Anjou család sarja, az Árpád-házi V. István magyar király dédunokája.
III. Andrással 1301-ben férfi ágon kihalt az Árpád-ház. A Nápolyban született Anjou Károlyt („Charobert”) a dédapára hivatkozva 12 éves korában magyar királlyá koronázták.
A koronázás azonban érvénytelen volt.
Károly két további koronázás után jogosan ült a magyar trónon.
Magyarországon dúlt az anarchia – de Károly rendet csinált! Kemény kézzel rendet csinált, és sikeres pénzügyi politikát is folytatott.
Magyarnak tekinthető?
Noha csak egy magyar dédapja volt: két-ségkívül magyarnak tekinthetjük.
xxx
Petrovics Sándor, List Ferenc, Lieb Mihály, Ziegler Géza, Péhm József, Purczfeld Ferenc magyarok voltak. Arany Jánost is idézhetjük. Ő Stefan Lazarevics szerb uralkodót szólaltatta meg *Szibinyáni Jank* c. versében: ... *udvaromnál van egy apród, csak parányi: Az magyar lesz! Erdély szülte. Neve Janko Szibinyáni.* A márciusi ifjúság egyik célja volt Sztancsics Mihály kiszabadítása a börtönből. Az említett személyek Petőfi, Liszt, Munkácsy, Gárdonyi, Mindszenty, Puskás, Hunyadi és Táncsics név alatt vonultak be a történelembe.
Csupa nagy név!
„Negatív hősök” nem voltak?
Hát persze, hogy voltak.
Sztójakovits Dimitrije mint Sztójay Döme lett Magyarország miniszterelnöke a hitleri megszállás alatt.
xxx
Járt Ön már Doborjánban?
Ugyanez németül: Járt Ön már Raidingban? Liszt Ferenc szülőházának falán felfedezünk egy emléktáblát, amelynek szövege elárulja, hogy a hitleri korszakból származik:

„In diesem Hause wurde Franz Liszt geboren. Diese Gedenktafel weiht dem deutschen Meister das deutsche Volk” – vagyis ezt az emléktáblát a német nép szenteli a német mesternek.
Mellette találjuk a magyar nyelvű emléktáblát a magyar mester tiszteletére.
Liszt magyar volt, magyarnak érezte magát, de...
... de egyszer összerúgta a port Jókaival. Cikket írt a magyar zenéről, és megállapította, hogy a magyar népzene tkp. nem magyar zene, hanem cigányzene.
A felháborodás nagy volt. Jókai egy versben fejezte ki rosszsallását („Liszt Ferenczhez”, 1859):
"Et tu mi fili Brute!" Még te is Ellenünk fordulsz, oh nagy zenész?
Ág is huzza a szegényt, felőlünk Nem beszél hir, külföld ránk se néz.
Csupán ősi nyelvünk lelke él még S vérünk lángja, a magyar zene:
...
Mit tudod te, hogy mi a magyar dal? Ki "jövő zenéjét" alkotod.
A magyar dal a "multak zenéje"
Hogy miért az? meg sem hallható.
Mit tudod te, mi egy nemzet kincse,
Hogy mik annak ősi szentei?
Te, ki anyád édes drága nyelvén Egy ígét ki nem tudsz ejteni!
Jókai tévedett! Liszt anyjának „édes drága nyelve” a német volt: Kremsben (Alsó-Ausztria) született. A német nyelvvel Lisztnek semmi nehézsége nem volt, csak a magyarral.
Komoly ellenségeskedésről szó sem volt: A zseniális és világhírű zeneszerző és a zseniális, ám sajnos nem világhírű regényíró később jóban volt egymással. Vajh’ milyen nyelven beszélgettek?
Németül? Franciául?
Valószínű.
Magyarul?
Nagyon valószínűtlen,
Idézzük Liszt Ferencet, a lelkes magyar hazafit:
Valamennyi élő művész közül én vagyok az egyetlen, aki egy büszke hazát büszkén felmutathat ... Vezérlő csillagom állandóan azt mutatja, hogy Magyarország egyszer büszke lehet rám. (1846).
Avagy 1873-ban:
...Ámbár sajnálatos módon a magyar nyelvben nem vagyok járatos, bizonyára megengedik nekem, hogy születésemtől a sírig szívemben és érzéseimben magyar maradjak, és ennek megfelelően odaadón elő kívánjam mozdítani a magyar zenekultúra ügyét.
xxx
Hanns Hörbiger osztrák mérnök Magyarországon dolgozott, fiai is ott születtek: Paul (1894) és Attila (1896). Mindketten színészek lettek, a bécsi színházi kultúra klasszikusaihoz tartoznak.
Nem voltak jóban egymással.
De amikor Paul már haldokolt, öccse meglátogatta. A két fivér magyarul beszélgetett. Magyaroknak tekinthetjük őket?
Nem, nem! Osztrákok voltak!
xxx
Ha visszatérünk a cikk címéhez: *Ki a magyar?* – nem mindig könnyű a válasz! E sorok írója bécsi idegenvezető közel hatvan éve, Ausztriát kép-

viselte éveken át az Idegenvezetők Világszövetségében, Bécsben van itthon, Bécsben érzi magát „odahaza”.
De ha átruccan Budapestre, ahol megszületett, ahol megtanult beszélni, írni, olvasni, ott is otthon érzi magát. *És 72 év elmúltával még mindig bosszankodik, sajnálkozik, mivel az „aranylábú gyerekek”* (© Szepesi György rádióriporter), vagyis a *brazíleverő, angolverő, olaszverő, világverő, legyőzhetetlen, diadalmas magyar aranycsapat a foci világajnokság döntőjében kikapott a teljesen esélytelen német együttestől.*
Ugyanez a személy manapság a TV előtt üldögélve felugrik örömeiben, ha az osztrák válogatott gólt lő.
Ez nem skizofrénia – és elképzelhető, hogy ez a kétlakiság másokban is megvan.
SZEGŐ JOHANN/JÁNOS

Hajdúnánás

Amikor Kolozsvár hazahív

Augusztusban van néhány nap, amikor Kolozsvár mintha megváltozna. Több magyar szó hallatszik az utcákon, megtelik a Fő tér, régi ismerősök futnak össze egymással, és olyanok is visszatérnek a városba, akik már régóta máshol élnek. Hazajönnek az elszármazott kolozsváriak, visszatérnek a nyári szünetüket otthon töltött egyetemisták Erdély más vidékeiről, Magyarországról, sőt Nyugat-Európából is érkeznek látogatók. A szervezők már a kezdetektől közösségépítő eseményben gondolkodtak: olyan alkalmat szerettek volna teremteni, ahol találkozhatnak a helyben élő és az elszármazott kolozsváriak, miközben a magyar kulturális és civil élet szereplői közösen mutathatják meg értékeiket.
A Kolozsvári Magyar Napok mára természetes részének tűnik a város életének, pedig amikor 2010-ben először megszervezték a rendezvénysorozatot egyáltalán nem volt egyértelmű a siker. Komoly kételyek is övezték a kezdeményezést: a helyi magyar közösség hosszú időn keresztül nem rendelkezett olyan nagyszabású, a köztereket is megtöltő rendezvénnyel, amelyen nyilvánosan és természetesen élhette volna meg kultúráját. Eleinte a szervezők kisebb-nagyobb etnikai konfliktusok lehetőségével is számoltak, amelyek végül elmaradtak.
Az első rendezvény így nemcsak egy új fesztivál megszületését jelentette, hanem valami féle lélektani határt is sikerült átlépni: magyarok ezrei jelentek meg együtt Kolozsvár közterein, miközben a rendezvény békésen zajlott. Az első év sikere után már nem az volt a kérdés, szükség van-e Magyar Napokra, hanem az, hogyan lehet továbbépíteni őket. Azóta a kezdeményezés mintává is vált. Erdély több városában születtek hasonló rendezvények: Brassóban a Brassói Magyar Napok, Nagyváradon a Szent László Napok, Marosvásárhelyen a Vásárhelyi Forgatag, Bánffyhunyadon pedig a Kalotaszegi Magyar Napok.
De miért van minderre szükség?
Egy kisebbségi közösség kulturális élete nem merül ki abban, hogy vannak magyar iskolái, színházai, templomai vagy kulturális intézményei. Ahhoz, hogy egy közösség élő maradjon, olyan terekre is szüksége van, ahol egyszerűen jól lehet érezni magunkat – együtt. Ahol a magyar nyelvhez és kultúrához nem feltétlenül ünnepélyesség vagy tudatos identitásvállalás társul, hanem egy koncert, egy korsó sör, egy beszélgetés, egy tánccház vagy éppen egy véletlen találkozás.
Ez különösen fontos lehet a fiatalok számára.
A Kolozsvári Magyar Napok alatt ugyanis a magyarság nem csupán örökségként jelenik meg, hanem jelen idejű élménnyé válik. Lehet koncertre menni, barátokkal találkozni, előadásokat hallgatni, hajnalig beszélgetni vagy egyszerűen végigsétálni a városon úgy, hogy az ember lépten-nyomon magyar szót hall. A fesztivál mai programstruktúrájában az ifjúsági programok ugyanúgy helyet kapnak, mint a családi események, a koncertek, a gasztronómia vagy a kulturális rendezvények.
Talán még beszédesebb azonban az, hogy mi történik ilyenkor azokkal, akik év közben nincsenek Kolozsváron.
Augusztusban ugyanis nemcsak turisták érkeznek, hazatérnek azok is, akik innen költöztek el. Van, aki Németországból vagy Ausztriából repül haza erre az időszakra, régi iskolai közösségek találkozóit is szívesen teszik ezidőre. A városban tanuló egyetemisták közül pedig sokan, akik a nyári szünetet egyébként szülővárosukban vagy falujukban töltik, augusztus végén néhány napra visszatérnek Kolozsvárra.
Egyesek ezért meglepően nagy utat vállalnak, hat-hét órát buszoznak a nyári melegben csak azért, hogy néhány napot a városban tölthessenek. Ilyenkor különösen láthatóvá válik az eseménysorozat jelentősége: ha valaki hajlandó egy teljes nap jelentős részét utazással tölteni azért, hogy ott lehessen, akkor valószínűleg nem pusztán egy koncert vonzza. Ebben rejlik a Magyar Napok egyik legérdekesebb közösségi szerepe. Évről évre létrehoz egy olyan időpontot, amelyhez igazodni lehet: **augusztus végén Kolozsváron találkozunk.**
A fiatalok számára talán éppen ezért fontos ez az esemény. Egy kisebbségi kultúra fennmaradása ugyanis nemcsak azon múlik, hogy a következő generáció megtanulja-e történelmét, ismeri-e irodalmát és beszéli-e nyelvét. Az is számít, hogy vannak-e ehhez a kultúrához kapcsolódó jó élményei. Vannak-e helyek és alkalmak, amelyekhez barátságokat, szerelmeket, zenét, nyári estéket és közös történeteket tud kötni. A Kolozsvári Magyar Napok ebben kínálnak valami nehezen számszerűsíthetőt: lehetőséget arra, hogy a magyar közösséghez tartozás ne csak örökölt identitás, hanem személyesen megélt tapasztalat legyen.

GYÓRI ZSÓFI

NYELVÉSZET

Vegyük-e nyelvünket nyelvünkre?

Az új tanév beköszöntével itt Ausztriában sok (nagy)szülőben megfogalmazódik a kérdés: Járjon-e az iskolás gyermek délutáni vagy hétvégi magyaróra? Hiszen otthon mindenkivel (elég) jól el tud beszélgetni magyarul.

Ha ebből a szemszögből tekintenénk az iskolai oktatásra, akkor senkinek sem kellene iskolába járnia, hiszen jobb esetben mindenki rendelkezik az adott ország hivatalos nyelvén egy alapszókincssel, amivel aztán jól elboldogul a hétköznapi életben. Az adott ország iskola-rendszerében a tanulók azonban jó pár évig hetente kb. 20-35 órát töltenek az iskolában, iskolatípustól és délutáni elfoglaltságuktól függően. Iskolai keretek között teszünk szert alapkompenciákra és alaptudásra, bővítjük szókincsünket a különböző szakterületeken, ismerkedünk meg új technológiákkal, illetve érdekes vagy éppen unalmas témákkal – mindemellett elsajátítunk új képességeket, fejlesztjük szociális készségeinket, megismerkedünk csoportnormákkal, társadalmi elvárásokkal, követelményekkel és szankciókkal, valamint gazdagíthatjuk érzelmi kapcsolatainkat. Igazán szerencsésnek mondhatja magát az, akinek megadatik, hogy mindezekre a kognitív és személyiségfejlesztési folyamatokra, szociális készségfejlesztésre, tapasztalatszerzésre két kultúrában, két nyelven szinte párhuzamosan van lehetősége. Legtöbbször ugyanis az egyik nyelv, az egyik kultúra dominánsabb, de legalábbis egy adott életszakaszban erősebb. Itt Ausztriában a német nyelv válik erőteljesebbé – még akkor is, ha a gyerekek nem itt születtek, hanem először magyar oktatási nyelvű iskolába jártak, s majd csak pár évvel később kerültek be az osztrák iskola-rendszerbe, ahol aztán a különböző készségek és képességek fejlesztése németül történik. Két dolgot kell itt kiemelnünk: az egyik az elsőnyelvi (anyanyelvi) oktatás fontossága, a másik a kétnyelvűség kérdése.

Ausztriában több lehetőség is van arra, hogy az iskolások magyarórára járjanak, így az egyesületek anyanyelvi óráin kívül kiemelkedő figyelmet érdemel az állami keretek között működő hivatalos iskolai elsőnyelvi (anyanyelvi) oktatás. Az elsőnyelvi oktatás ingyenes, ez az állam által támogatott tanóra bekerül a bizonyítványba is. A jelentkezési lapot az iskola titkárságán kell leadni, de pl. az időpontok vagy a csoportbeosztás miatt érdemes felvenni a kapcsolatot azzal a tanárral, aki abban a városban ezeket a délutáni magyarórákat tartja.

Az Oktatási Minisztérium (Bundesministerium für Bildung) weboldalán található jelentkezési lapon is hangsúlyozzák az anyanyelvi elsajátításának fontosságát: „Gyermekeinek lehetősége van arra, hogy az iskolában az anyanyelvét (elsőként megtanult nyelvét), illetve a családja nyelvét is tanulja. Ez azért fontos, mert az anyanyelv magas szintű ismerete pozitívan hat a gyermek tanulmányi előmenetelére és a személyiségfejlődésére egyaránt.”

Az Oktatási Minisztérium weboldalán <https://www.schule-mehrsprachig.at/> továbbá hangsúlyt kap az olvasási, szóbeli és írásbeli készségek fejlesztése: szövegértés, szövegalkotás, tanulási stratégiák elsajátítása, a világról alkotott is-

meretek bővítése, továbbá a hétköznapi témákon túlmutató szókincs bővítése. Jobb nyelvi készségekkel ugyanis egy tanuló képes a magyar nyelv használatára az információszerzésben, valamint hatékonyabban kommunikál családjával és barátaival, megismeri azokat az országokat, ahol ezt a nyelvet beszélik. Az elsőnyelvi tanárral a tanuló összekötheti az így megszerzett tudást az itteni élettel. Az elsőnyelv (esetünkben a magyar) és a német nyelv kiváló ismerete jobb karrierlehetőségekhez is vezethet.

Az anyanyelvi oktatás további célja, s így a valódi kétnyelvűséget megközelítve, hogy a tanuló képes legyen magyarul gondolkodni. Habár több nyelven gondolkodni megerőltető az agynak, ugyanakkor bilingvis agya jobban is bírja a megterhelő feladatokat, jobbak a kognitív képességei, ahogy azt már a 2010-es évek közepén végzett kutatások eredményei is mutatják. További kutatások bizonyítják, hogy a kétnyelvűek sokkal inkább képesek a környezetük állandó változásait figyelembe venni, s azokra reagálni.

A többnyelvűség intézményes keretek között történő fejlesztése nem csupán az intellektuális képességek kialakulásában, bővítésében játszik szerepet, hanem ezeknek az óráknak közösség-kovácsoló szerepe sem elhanyagolható. Egyrészt érzékelik a gyerekek, hogy iskolájukban, az osztályban nincsenek egyedül ezzel a megtapasztalással, másrészt a többségi társadalom különböző rétegei (pl. a magyarórára járó diákok más tanárai) is 'szembesülnek' azzal a ténnyel, hogy intézményes keretek között a megszokott idegen nyelveken (pl. angol, olasz és francia) kívül más nyelvek elsajátítására (pl. *Magyar mint idegen nyelv*) vagy elmélyítésére (*Elsőnyelvi/Anyanyelvi oktatás*) is adódik lehetőség, amellyel többen is élnek. (Meg kellene még itt említeni a mesterséges intelligenciát: jelen hely szűkössége miatt a nagy nyelvi modellek (LLM) kognitív kihatása, ill. a nyelvhasználatra kifejtett hatása itt most nem kerül megvitatásra.)

Vegyük-e tehát nyelvünket nyelvünkre? Igen, igazán érdemes Ausztriában is nem csupán a mindennapi szókincset bővíteni, hanem különböző szakterületek szófórdulatait, összefüggéseit iskolai magyarórán elsajátítani, ill. mindezeknek az adott társadalom különböző rétegeiben hangot adni. Már csak a jövőnk miatt is, hiszen kutatások kimutatták, hogy a többnyelvűség akár öt évvel is késlelteti az Alzheimer-kór és a demencia kezdeti tüneteinek megjelenését. Vegyük tehát nyelvünket komolyan, komolyan vegyük nyelvünket nyelvünk-re már fiatalokkorban, hogy nyelvünket nyelvünk-re tudjuk majd venni idősebb korban is.

VEIT ZITA

HALOTTAINK

■ **Kósa László** (1942. június 17. – 2026. szeptember 25.) Széchenyi-díjas ny. egyetemi tanár, az MTA rendes tagja, történész-néprajzkutató.

■ **Filinger, szül. Potzik Éva** (1941. április 2. – 2026. augusztus 22.) dr., fogorvos, 1956-os menekült, az iselsbergi Magyar Reálgimnázium diákja.

Szeged

Tisztelgés Farkas Jenő pap-költő emléke előtt

Régi adósságát törlesztette a szenci magyarság, emléktáblát szenteltek Farkas Jenő pap-költő emlékére. Farkas Jenő szülői háza ma már más család tulajdona, de engedélyükkel 2026. szeptember 18-án a Csemadok Szenci Alapszervezetének kezdeményezésére leplezték a város szülöttének emléktábláját.

A rendezvény a szenci Egyházi Férfikar előadásával kezdődött, majd Németh Gabriella, a Csemadok alapszervezet elnökségi tagja, az emléktábla kezdeményezője, az ünnepség szervezője köszöntötte a vendégeket, köztük Szabó Jánost és Zsuzsát, a családi ház tulajdonosait is.

„Van valami mélyen megrendítő és felemelő abban, amikor egy közösség visszatér a gyökereihez. Ma mi is ezt tesszük itt, Szencen, ennek a háznak a homlokzata előtt. Nemcsak egy falat díszítünk fel márvánnyal és bronzsal, hanem adósságot törlesztünk. Hazavárjuk és hazafogadjuk városunk nagy szülöttjét, Farkas Jenőt.” – fogalmazott Németh Gabriella.

„Farkas Jenő igazi felvidéki sorsot élt. Szencről, Pozsonyon, Csicsón és Nagymegyeren át Albárig vezetett az útja, ahol hűséggel gondozta a rábízott lelkeket. De bárhová vetette is a sors, a szívében mindig ott élt a költészet és a szülőföld szeretete. Olyan korban volt ő papköltő, amikor a hitet elnémítani, a magyar szót pedig háttérbe szorítani akarták. Ő mégis megszólalt, költészetével tanúságot tett arról, hogy a lélek szabadságát semmilyen földi hatalom nem veheti el. Költészetében ott lüktetett az emberi gyarlóság, a fázó lélek magánya, de a felülről jövő, mindent elsöprő remény is. Műfordítóként is hivatást élt, amikor a szlovák romantika nagyjait, Andrej Sládkovičot, Ján Bottót vagy Dobšinský meséit ültette át anyanyelvünkre” – ismertette röviden Farkas Jenő életpályáját Németh Gabriella.

Az emléktáblát Pammer Tamás káplán szentelte fel. Majd Erdélyi Júlia, a Csemadok Szenci Alapszervezetének elnöke és Juraj Gubáni Szenc alpolgármestere leplezte le. Az emlékűnnepségen a szenci cserkészek álltak díször-

seget. Az emlékűnnepség végén a jelenlévők közösen imát mondtak, majd elénekelték a Boldogasszony anyánk kezdetű imát is.

A megemlékező műsor a kultúrházban folytatódott egy irodalmi összeállítással. A Szabó Jolán által összeállított irodalmi műsorban, a Szenci Molnár Albert Alapiskola volt diákjai szerepeltek, Bertók Natália, Klenovics Anna, Botló László Marcel, Silló Dominik és Silló Simon, valamint Rovensky Mária, ebből megismerte a közönség Farkas Jenő életútját és verseit.

Az irodalmi műsor után Dr. Radoslava Ragač, levéltáros-történész kétnyelvű beszédében kifejtette, örömmel vette, hogy a szenciek adósságot törlesztettek és emléktáblával tisztelgnek Farkas Jenő emléke előtt.

Zsidó János ösztöndíj káplánja visszaemlékezett Farkas Jenőre, akit gimnazistaként a versein keresztül ismert meg, majd papként együtt dolgoztak. Zsidó János a pap-költő emberi nagyságát és magyarságtudatát is kiemelte. Arra kérte a közönséget, olvassanak minél több verset tőle, és minél több fiatalot biztat, vegyenek részt a Farkas Jenő szavalóversenyen, melyet évente megrendeznek.

Botta Kornél rokonként emlékezett vissza Farkas Jenőre, és családi anekdotákon keresztül ismertette személyiségét, Botta Gabriella Farkas Jenő keresztfiának feleségeként nagyon jó viszonyt ápolott vele, és pozitív kisugárzású személyként beszélt róla. Mindkét beszámoló az emberséges plébánost, költőt, a közügyek iránt is érdeklődő személyt írt le.

A visszaemlékező beszédek után Németh Gabriella megnyitotta a Farkas Jenőről összeállított kiállítást. „Amikor megtekintik a tárlatot, ne csak a paneleken lévő verseket, képeket vagy a kiállított tárgyakat nézzék, hanem keressek mögöttük az embert: a szenci kisfiút, a hűséges papot, a didergő szívű költőt, és a kultúrákat összekötő, hidat építő műfordítót.”

A kiállítás október végéig tekinthető meg a szenci kultúrház kiállítótermében.

NESZMÉRI TÜNDE

IRODALOMTÖRTÉNET

„Uram! Miért teremtetél nőnek?”

– Miklós Jutka emlékezete –

Miklós Jutka a magyar irodalom (egyik) elfelejtett alakja. Halálának ötvenedik évfordulója alkalmat nyújt arra, hogy felidézzük Nagyváradtól Marokkóig, illetve Párizsig ívelő költői és fotográfusi életútját.

A szakirodalomban többen *A Holnap aszszonyának* nevezték. Ez az Ady Endre Léda-versére (*A könnyek asszonya*) rájátszó megnevezés tetszetős, ám nyilván metaforikusan értendő, hiszen a költőnő a híres antológia megjelenésekor, 1908-ban még csak huszonnégy esztendő volt...

Heten, mint a gonoszok

A Berettyóújfaluban 1884. szeptember 7-én *Militzer Júlia* néven születő Miklós Jutka a szépirodalomban először versekkel jelentkezett. Első költői művét (*Álltam egy parton*) 1903. szeptember 20-án közölte Vészi József a Budapesti Napló hasábjain. Hegedűs Nándor szerint ekkortájt a szerkesztőségben még őt „tartották a nagy költőnek, állandóan közölték is a verseit, és Adyt csak buzgó vidéki tudósítónak, akinek zöngeményeit hátul, a lap kuckójában mégis kegyesen leközlük...” *A Holnap* első kötetében Antal Sándor azt állítja: Miklós Jutka „versei külön megjelentek az Új Idők, A Hét, Magyar Közélet, Népszava, Budapesti Napló, Pesti Hírlap c. lapokban. Első kötetéről Ady Endre írt a Budapesti Naplóban. Második kötete: »Élet őfelségéhez« sajtó alatt.” Az ifjú akkori költeményei ma már hozzáférhetetlenek: életművének a jelen időben olvasható gyűjteménye, a mindössze 74 művet tartalmazó *Visszaölel a föld* az a válogatás, amelyet még ő maga állított össze.

1905 körül Miklós Jutka a családjával Nagyváradra költözött, verseit 1906-tól publikálta itt. Második könyve 1908 őszén került ki a nyomdából, és azonnal országos visszhangja támadt: Juhász Gyula és Schöpflin Aladár is írt róla. A pesti ismertség és a nagyváradi irodalmi jelenlét együttesen segítette hozzá, hogy *A Holnap* szerkesztője, Antal Sándor beválassza a későbbi gyűjtemény szerzői közé. Dutka Ákos szerint ő ajánlotta a fiatal teremtést a hat férfi mellé: „Még egy nő is kell, hadd legyen heten, mint a gonoszok.”

Ady árnyékában

A Holnap című korszakjelző kötetet Nagyváradon 1908. szeptember 27-én mutatták be a nagyközönségnek. Miklós Jutkának az antológiában közzétett művei (*Könyörgés Mámorhoz, Élet Őfelségéhez, Baál Isten, Visszaölel a föld, Szent Elm tüze, A Szép jegyese*) korábban is napvilágot láttak már. Az ezt követő 1909-es antológiában, *A Holnap új verseiben* bemutatott tizenöt daraból (*Álomlátások éjén, A szívem, Beszélgetés Énnel, Ibsen, én fájom, Csöndes sikátorokban, Anyám szeress engem, Halkan, Nirvána, Kód a Körösön, Két portait: I. A testemé, II. A lelke, Küldenek a ciprusok, Szaharai éjjel, Gyász, Uram, miért?, Bűbájosok éje*) is több, szintén megjelent.

Az utókor a költőnőt leginkább Ady árnyékában látja: olyanak, aki nem képes függetlenedni bálványától, nem képes önállósulni. „Ez részgazság – vallja Bakó Endre. – Miklós Jutkának már 1903-ból vannak Adyra emlékeztető költeményei, amikor Adyt még nem ismerhette. Bizonyos, hogy kezdetben közös forrásból merített vele...”

Az újraolvasót kísérti a gondolat, hogy az 1971-es gyűjtemény szerkezete nem (feltétlenül) a már idős asszony „feledékenységével” magyarázható. 1970 nyarán (amikor szóba került egy karcsú könyv terve) azt nyilatkozta: „Életem folyamán írt verseimből válogatott kis kötet kéziratát tartom igazi életművemnek [...]. Mindössze ennyi a vágyam, hogy lássam, nem volt hiába mindaz, amit írtam.” Azaz: ha bizonyos izgalmas versei *korábbi keletkezésűek*, mint az Adyval, illetve költészetével való megismerkedés, akkor az utókor úgy láthatja, hogy a pályakezdő alkotó sok szempontból *megelőzte* a Hortobágy poétáját. Mert kétségtelen, hogy Ady fontosabb művei 1901-ben *A krisztusok mártírja*, 1902-ben a *Lótusz*, 1903-ban a *Vízio a lápon* és *A könnyek asszonya*. Miklós Jutka olyan versei, mint a *Baál Isten*, a *Küldenek a ciprusok*, a *Szép jegyese*, a *Szaharai éjjel*, a *Terra incogniták*, a *Könyörgés a Mámorhoz* pedig másképp olvasandók, ha tudjuk, hogy a költő önállóan, a maga fiatalos ihletének, nyelvi fejlődésének eredményeként jutott el a szecessziós-szimbolista kifejezés előszobájába, avagy úgy véljük, lírájának öntörvényű alakulását az Ady-élmény mindörökre blokkolta. (Ma már alighanem kideríthetetlen, melyik műve *pontosan* mikor keletkezett...)

Lehetséges, hogy *A Holnap*-beli szereplésének gyér visszhangja, s a mozgalom elernyedése is azt sugallta neki, válasszon kenyérkereső pályát. Családjá nem akarta engedni, hogy saját lábára álljon.

Amerika, Párizs, Marokkó

Budapestre ment, ahol előbb virágkerész szeretett volna lenni. Ez a terve végül kútba esett; ekkor döntött úgy, hogy fotográfus lesz. A fővárosban azonban nem talált olyan mestert, aki felvette volna gyakornoknak. Így aztán 1910 őszén Hamburgból indulva áthajózott Amerikába, ahol kitanulta a fényképészetet. Rövidesen önálló műtermet nyitott Long Islanden, amely újszerű portréinak köszönhetően hamarosan népszerű lett, New York

viszont megölte benne a költőt. Három év múlva Ilona húga súlyosbodó tüdőbaja miatt visszatért Nagyváradra, ahol fényképésztúdiót nyitott, főleg portrékra szakosodott. Felvételeiből, sajnálatos módon, napjainkra alig maradt fenn néhány.

Nagyváradon nem érezte jól magát, 1923-ban elhagyta a várost. Először Berlinben telepedett le, majd 1924-ben Párizsba költözött; sok erőfeszítés árán sikerült fotográfiai műhelyt nyitnia a Montparnasse-on, a Café du Dôme közelében. A francia fővárosban sok barátja volt: Károlyi Mihály és felesége, Tihanyi Lajos, Pór Bertalan, Bölöni és Itóka. Itt ment férjhez 1927-ben Franz van den Bussche belga mérnökhöz, aki az első világháborúban Ypernnél gázmérgezést szenvedett. Hamarosan megszületett leányuk, Yvette.

Miklós Jutka itt is mindenekelőtt portréfotózással foglalkozott. Később Franz van den Bussche állapota fokozatosan romlott, s orvosa úgy vélte: csak a meleg éghajlat segíthet rajta, így 1931-ben a marokkói Rabatba költöztek. A korábban sikeres fényképész itt már nem fotózott, kezdetben egy szállodában előbb szobalánynak állt, majd 1937-ben kozmetikai szalont nyitott.

1941-ben azonban súlyos baleset érte: egy részeg francia elütötte autójával. Ettől kezdve örökre elgörbült hátgerinccel élt. 1961-ben meghalt a férje; s az időközben szintén özvegyen maradt lányával és két unokájával 1964 nyarán visszaköltözött Franciaországba. Előbb Châteauroux-ban, majd Vitry-sur-Seine-ben lett otthonra.

Utolsó idejéről Karcsai Kulcsár István tudósított, aki 1970-ben történt nyári, személyes élményét megelevenítve idézi fel találkozásukat, csodálattal emlegetve az „alacsony, fehér hajú néni” bámulatos memóriáját. Miklós Jutka szerinte itt, Créteil-ben halt meg, 92 éves korában, 1976. február 18-án. Sírja a Pere-Lachaise temetőben található.

A vívódó nő

Sem lánya, sem unokái nem beszéltek magyarul. Nem tudhatták, hogy a hajlott

San Francisco

hátú öregasszony egykor, mikor még „született forradalmárnak” tartotta magát – s amikor Adyval vallotta: „Hírrel hirdessétek: másképpen lesz holnap” – Nagyváradon a modern magyar irodalom hét fiatal költője egyikeként jelentős ígéretnek számított. A férfiak között megszólalt a vívódó nő perlekedő szólama is: „Uram! Miért teremtetél nőnek? / Minden reggel szárnyaim nőnek / S alkonyatra letöri az élet. / Uram, perbe szállok tevéled!” (*Uram, miért?*) Egy másik költeményében a szerepek közt vívódó énjét dialogikus formában, önarcképszerű tömörséggel és lényeglátóan, egész életére vonatkoztatva idézte meg: „Első Én: / Jövő asszonya, korhadt oszloprázó, / Lélek-bilincs tördelő, fényt hozó, / Tagadás gőgös szelleme vagyok.” / Második Én: / – Ó jaj, remeg a lelked. // Első Én / Keresem az igazság-gyöngyöket / Tenger fenekén és szírték fokán, / El nem csüggedek, el nem fáradok.” / Második Én: / – Már fáradtan születél. // Első Én: / „Hangom riadó tárogató hangja, / Ébredő lelkek konduló harangja, / Pusztító vihar ujjongó szele.” / Második Én: – Egy halk sóhaj a lelked. // Első Én: / Látom az utat Kánaán földjére, / Hívok, dalolok, akarok, sírok, / S mind seregestől jönnek utánam. / Második Én: – Júdeai vagy. Leány. És poéta.”

KARÁDI ZSOLT

JUHA ÉVA

Találkozás apámmal

kislány kislány korában”. HIÁNYOZTÁL!

Ez a hiány nemcsak egy üres szék volt az asztalnál, hanem állandó sóvárgás azután a férfias erő, és védelmező jelenlét után, amely megtaníthatott volna arra, hogyan álljak bele a saját erőmbe. Egész életemben téged kerestelek az arcokban, a mozdulatokban, olyan találkozásra vágyva, amely végre válaszokat adna a bennem lévő csendre. Azt éreztem, sosem heverem ki a hiányod (nem is sikerült), de legjobban talán az fáj, hogy nem tudtam, ki is voltál valójában?

Ám egy álmatlan éjszakán a Gulág fagyos emlékkönyvét lapozva, rátaláltam a nevedre! Ez a megtalálás egyfajta „Má sodlagos traumát” is okozott, de egyben lehetőséget adott arra, hogy a családi identitásomat megismerjem. Megtudtam, hogy megjártad, a Gulág legkegyetlenebb táborait, kenyéren és vízen tengődve, öszszefagyva; szeretetlenségben telt ifjúságod az azerbajdzsáni pokolban. Szívbe-markoló volt a felismerés, hogy ilyen

hatalmas titok lappangott a családom múltjában, és a négy évnyi elvesztegetett idő, a bizonytalanság, a megaláztatásod súlya, visszamenőleg is nagy fájdalmat okozott nekem. Elképzeltem az ott töltött napjaidat, a fáradtságot, a rettenetes körülményeket, az éhezést és a kényszer-munkát. És bár néma búcsút intettél nekem, mégis ez a fájdalmas találkozás lett az én felszabadulásom. A bizonytalanság köde eloszlott, s talán a múlt sebei végre behegedhetnek az idő fényében. Végre kitisztult a kép és nyugalmat hozott a felismerés, honnan is származom. Rájöttem, hogy a saját testi, és lelki szívósságom a te ajándékod, és a te túlélésed volt az én életem záloga is. Felismertem, hogy tőled örököltem a kitartásomat, a makacs reménykedni tudásomat, és azt az erőt, amely a legnehezebb időkben is megtart. Bár már rég nem vagy köztünk, (számomra sosem voltál), szívemben mégis megbékéltem veled, és őrzöm az örökséget, amit a sejtjeimben hordozok.

RECENZIO

SZABADSÁG, SZÍNPAD, TÖRTÉNELEM

A kultúra és a művészet képviselőinek viszonya a hatalommal mindig is összetett volt. Ez az állítás különösen igaz a magyar történelem politikailag terhelt, autoriter korszakaiban. A Szabó Magda szerkesztésében a színház nem háttérként, hanem a történet főszereplőjeként jelenik meg, a korszak érzékeny politikai és társadalmi közegeként vizsgálja. A kötet hiányt pótol: a magyar színház világát beemeli az 1956-os forradalom és szabadságharc történetébe. Legfőbb erénye már a szemléletében megmutatkozik. 1956 nem elszigetelt októberi eseményként jelenik meg, hanem hosszabb folyamat fordulópontjaként, a magyar történelem meghatározó törésvonalaként. A magyarországi sztálinizmus mindent uralni kívánó nyomása alatt a színház 1948–49 utáni államosítása alapvetően változtatta meg az intézmények helyzetét: a repertoár, a vezetés, a művészi érvényesülés és a nyilvánosság egyaránt politikai ellenőrzés alá került. A színház ettől kezdve egyszerre volt művészeti intézmény és állami irányítás alatt álló, politikailag ellenőrzött közeg. 1953 új helyzetet teremtett: a politikai enyhülés a kulturális életben is éreztette hatását, anélkül, hogy megszüntette volna az egypárti kontrollt. A felszabaduló lehetőségek és a fennmaradó korlátok együtt formálták az ötvenes évek közepének színházi világát. E feszültség egyik jellegzetes példája Madách *Az ember tragédiájának* ügye. A mű 1955-ös színpadi visszatérése azt mutatta, hogy még egy klasszikus sorsa is összefügghetett az aktuális kultúrpolitikai viszonyokkal. A repertoár így nem pusztán művészeti kérdés, hanem egy lehetséges politikai beszéd és véleménynyilvánítás határainak kijelölése is volt.

A színház éppen e különleges társadalmi jelentősége miatt válhatott a politikai jelentések egyik fontos közegévé. A kommunista egypártrendszer nemcsak a közvetlen politikai kijelentéseket igyekezett ellenőrizni, hanem azt a kulturális teret is, melyben egy közösség saját történelméről, erkölcsi tapasztalatairól és szabadságáról gondolkodhat.

A színház éppen ezért olyan közzé válnak, ahol a politikailag ellenőrzött nyilvánosság keretei között is megszülethettek másodlagos, áttételes jelentéstartalmak. A színpad különösen alkalmas volt erre, hiszen egyszerre működött intézményként, tömegnyilvánosságként és közösségi életként. Az ötvenes évek második felének politikai erjedése ezért a színházban sem maradhatott következmények nélkül. A kötet egyik fontos tanulsága, hogy a változás nem elsősorban a látványos politikai állásfoglalásokban kezdődött. A szakmai önállóság igénye, a repertoár körüli viták, a korábbi tiltásokkal szembeni ellenérzés és a művészi felelősség kérdése fokozatosan tette próbára a fennálló rendet. Az 1956 felé vezető út a színházban is a mozgástér kitágításának és visszaszűkítésének váltakozásából rajzolódott ki.

1956. október 23. váratlan, mégsem előzmények nélküli fordulópont volt a magyar történelemben. A forradalom napjaiban valóssággá vált mindaz, ami korábban szakmai természetű kérdésnek látszott: mit jelent a művészi szabadság, milyen kapcsolatban állhat egymással állam és színház, és meddig terjed az alkotó személyes felelőssége. A válaszok különbözőek voltak: egyesek a nyilvánosság előtt is vállalták meggyőződésüket, míg mások az intézményrendszeren belül és belülről próbálták megváltoztatni a korábbi viszonyokat. A forradalmi bizottságok megalakulása ennek az önszerveződésnek lett az egyik legfontosabb jele. A forradalom idején a színész szerepe túlmutatott hivatásán. Egy közismert arc és hang önmagában nyilvánosságot teremtett, ezért egy vers elmondása, egy megszólalás vagy a tömeg előtti pusztá jelenlét is politikai jelentőséget nyerhetett.

A forradalom és szabadságharc leverése után ismét az államhatalom önkénye határozta meg a lehetőségek határait. A megtorlás a színházi életet is elérte: fegyelmi büntetések és elbocsátások, büntetőeljárások és szabadságvesztés, emigráció és egzisztenciális ellehetetlenítés formálták át számos

művész pályáját. Földes Gábor sorsa a megtorlás legsúlyosabb következményeit mutatja, Mensáros László története pedig azt, hogyan épülhetett be a politikai büntetés egy egész életpálya emlékezetébe. Sinkovits Imre, Bessenyei Ferenc és mások példája már egy másik, hosszabban tartó kérdésre irányítja a figyelmet: hogyan őrizhető meg valami a művészi önállóságból ott, ahol a pálya lehetőségei politikai jóváhagyásoktól is függtek. Nem valamiféle egységes színházi társadalom képe rajzolódik ki, hanem különböző döntéseké, melyek mögött személyenként eltérő mozgástér és kényszerpálya áll.

A kötet nem csupán az 1956 utáni megtorlást és az azt követő konszolidációt állítja egymással szembe. Megmutatja, hogy miként alakult át a hatalom működése; a nyílt kényszert fokozatosan árnyaltabb, nem kevésbé hatékony eszközök váltották fel: tiltások, támogatások, korlátozott engedmények és a színházi világ figyelemmel kísérése. Az 1956 utáni konszolidáció és az 1989 körüli újraértékelés felől a kötet arra is rákérdez, mi történik az egykori szerepekkel az emlékezetben. Egy korszak erkölcsi és politikai megítélése ugyanis nem egyszer s mindenkorra adott: az egykori döntések jelentése később is változhat, s vele együtt változhat azoknak a helye is, akik ezeket a döntéseket meghozták vagy elszenveték.

A *Talpra, magyar!* nemcsak egy kevésbé ismert színháztörténeti területet tár föl, hanem hozzájárul az 1956-os forradalom és az azt követő megtorlás, majd konszolidáció értelmezéséhez is. A kötet maradandó értéke nem pusztán a közölt adatok és források gazdagsága, hanem az a történeti perspektíva, mely ezeket összekapcsolja. Megmutatja, hogy a színház egy autoriter rendszerben nem csupán az események elszenvetője. Intézményei, művészei, belső konfliktusai, egyéni döntései és hallgatásai maguk is részei a történelemnek.

Szabó Magda (szerk): **Talpra, magyar! 1956 és a magyar színház.** MMA Kiadó, Budapest, 2025.

DÁVID FERENC

BÉCSI NAPLÓ

AZ AUSZTRIAI MAGYAROK LAPJA

Kiadja az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége

Levelezési cím: A-1011 Wien, Postfach 58.
Web: www.kozpontiszovetseg.at
<https://www.becsinaplo.eu>

Tel./Fax: 00 43 1 532 60 48
E-mail: becsi.naplo@gmail.com

Zweimonatsblatt der UngarInnen in Österreich.

Eigentümer, Herausgeber, Hersteller und Verleger: Zentralverband Ungarischer Vereine u. Organisationen in Österreich.
A-1010 Wien, Schwedenplatz 2/I/8.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:
Bodó Barna (Temesvár), Csáky Pál (Pozsony), Czellár Judit (Genf), Gömöri György (London), Jánosi Zoltán (Budapest), Kovács István (Budapest), Kovátsné Németh Mária (Győr), K. Lengyel Zsolt (Regensburg), Papp László (New York), Radics Éva (Bad Tatzmannsdorf), Sárközi Máttyás (London), Szakály Sándor (Budapest), Zakar Péter (Szeged).

SZERKESZTŐSÉG:
Benyák Mária, Deák Ernő (főszerkesztő), Fetes Kata, Kántás János, Lengyel Ferenc, Martos Péter, Veit Zita

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Uzsák Zoltán
GAZDASÁGI INTÉZŐ: Deák Sonja

MUNKATÁRSÁK:
Ádám Ágnes (Bécs/Budapest), Bölskey-Molnár Dávid (Bécs), Bika Julianna (USA), Birtalan Iván (Bécs/Budapest), B. Szabó Péter (Zürich), Csinta Samu (Kolozsvár), Csire Márta (Bécs), Cs. Varga István (Eger), Fried István (Budapest), Katona András (Szeged), Keszég Kornél (Berlin), Nagymihály Zoltán (Budapest), Neszméri Tünde (Dunaújfalú), Paládi Renáta (Ungvár), Palágyi István (Prága), Reményi György (Grenoble), Rumpler Diána (Bécs), Tamási-Orosz János (Budapest), Tómos Margaréta (Szabadka), Varga Gabriella (Budapest), Margarete Wagner (Bécs), Zolcer János (Kisvárd)

BANKKONTO: 004-46793, BLZ: 20111, Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG., IBAN: AT572011100000446793 • BIC: GIBAATWW

ELŐFIZETÉS egy évre:
Ausztriában 30 Euro, Magyarországon 6500 Ft, Nyugat-Európában 30 Euro, vagy annak megfelelő összeg, tengerentúl 35 dollár, Szerbiában: 3500 dinár, Szlovákiában egyes számok eladási ára: 5 Euro.

TERJESZTŐINK:

Angliában: Lindop Márta, Email: martalindop@hotmail.com, Co-op Bank 08 90 66 10436237

Hollandiában: Deuten-Makkai Réka
E-mail: federatio_hollandia@yahoo.com
Tel.: 0031 6 144 250 84
IBAN: NL81 INGB 0002304058

Kanadában: Pannonia Books Ltd., Toronto,

Magyarországon: Librotrade Kft., H-1656, P. O. B. 126, H-1173, Budapest, Pesti út 237. Bank folyószámla: KHB Rt. 10402166-21638181-00000000.

Németországban: Dr. Klement Kornél, BUOD, Ringstrasse 16, D-63128 Dietzenbach

Svájcban: Ria Meszlényi, Basel,
E-mail: ria.meszlenyi@gmail.com
Tel.: 061 331 11 38, Mobil: 076 468 05 20
PostFinance, Mária Balla Meszlényi, Konto-Nr.: 15-508825-5, IBAN: CH89 0900 0000 1550 8825 5, BIC POFICHBEXXX

Svédországban: Szöllősi Antal, S-127 24 Skärholmen, Box 176. PlusGiro N.: 756987-4.

Szerbiában: Tómos Margaréta
E-mail: margareta.tomo@gmail.com

Szlovákiában: Benyák Mária
E-mail: mariabenyak@gmail.com

Névvel vagy betűjellel megjelent cikkekért szerzőik felelnek és nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét. Kéziratokat (fájlokat) nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Gefördert aus Mitteln der Volksgruppenförderung

Druck: Monocopy Nyomda
H-9200 Mosonmagyaróvár, Juhar u. 16.

Aki felfedezte a Halotti beszédet

A török uralom írásos nyelvemlékeink olyan nagymérvű pusztulásával járt, hogy egy-egy épségben fennmaradt középkori kódex vagy corvina ma már szinte ritkaságszámba megy. Kevés megmaradt értékünk egyik becses darabja a XII. századból származó Halotti beszéd és könyörgés, ami legrégebbi összefüggő magyar nyelvemlékünk. Ennek felfedezése és közzététele a jezsuita történetíró, **Pray György** érdeme, aki 225 évvel ezelőtt, 1801 szeptemberében hunyt el.

A Dél-Tirolból származó család a XVIII. század elején vándorolt be Magyarországra, és annak tagjai részben Jászberényben, részben a koronázó városban telepedtek le. Bár Pray György ez utóbbi ághoz tartozott, de rokonlátogatásnak köszönhetően Érsekújváron született 1723. január 11-én. Az iskoláit Pozsonyban végezte, de felmenőivel ellentétben nem katonai, hanem egyházi pályára lépett. 1740 októberében felvételét kérte a jezsuita rendbe, a noviciátus után pedig vagy tanított, vagy a nagyszombati egyetemen tanult. Itt bölcészetet hallgatott, doktorált (1743–46), majd később a teológiát is elvégezte, és 1754-ben pappá szentelték.

Pray számára a fő cél ekkor már a történetírás volt, de tudományos ambícióit

rendje előjárói nem támogatták, így erre csak a tanítás után maradt ideje. A Jézus Társaság 1773-as feloszlását követően nehéz helyzetbe került, de Mária Terézia a „historiographus regius”, azaz a „királyi történetíró” címmel tüntette ki, amivel megszűntek az anyagi gondjai és folytathatta a kutatásait. 1777-től a pesti egyetemen tanított, miközben az intézmény könyvtárát is vezette. 1790-ben nagyváradi kanonok lett, az 1790–91. évi országgyűlésen pedig káptalani követként vett részt. Később tornovai apáttá, majd békési főesperessé nevezték ki. Pray György 1801. szeptember 23-án hunyt el Pesten.

A tudós élete során számos egyháztörténeti munkát írt, elkészítette Szent Imre, Szent László, Szent Erzsébet és Boldog Margit életrajzát, akárcsak Magyarország történetét 1564-ig, de oklevél- és pecsétannal ugyancsak foglalkozott. Királyi történetíróként néha hivatalos feladatokat is kapott, az 1780-as években például nem egyszer történelmi érvekkel kellett igazolnia a Habsburg Birodalom területi igényeit a Balkánon.

Pray nevéhez fűződik legrégebbi összefüggő nyelvemlékünk, a Halotti beszéd és könyörgés felfedezése, majd publikálása.

A szöveget tartalmazó kódex 1192–1195 között készült a boldvai bencés kolostorban. A 235x150 mm méretű, bekötetlen kézirat az 1240-es évek elején került Pozsonyba, ahol a káptalani levéltárban sikeresen vésszelte át a történelem viharait. A kézirat főként liturgikus szövegeket tartalmazott, többek között egy hosszabb, latinul íródott temetési beszédet és egy rövidebb imádságot. Ezt két magyar nyelvű szöveg, a gyászbeszéd 26 soros összefoglalója, majd a könyörgés 6 soros fordítása követte.

József nádor kívánságára 1813-ban a pozsonyi káptalan a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának adományozta a kéziratot, amit Toldy Ferenc később a felfedezőjéről Pray-kódexnek nevezett el. A Halotti beszéd és könyörgés először 1770-ben jelent meg nyomtatásban, de ezek még csak részletek voltak. Bár a teljes szöveget végül egy másik jezsuita, Sajnovics János adta ki, Pray tudományos érdemeit így sem lehet elvitatni, és máig kora egyik legnagyobb tudósának számít.

VESZTRÓCZY ZSOLT

Gefördert aus den Mitteln der Volksgruppenförderung des Bundeskanzleramtes